

Innehåll

Promemorians huvudsakliga innehåll	7
1 Promemorians lagförslag	9
1.1 Förslag till lag om ändring i jordabalken	9
1.2 Förslag till lag om ändring i räntelagen (1975:635)	11
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag	15
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	16
1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens område.....	18
1.6 Förslag till lag om ändring i sjölagen (1994:1009).....	19
1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:1571) om insättningsgaranti.....	21
2 Ärendet	23
3 Direktivet om sena betalningar	25
4 Genomförande av direktivet	31

5	Ränta	33
5.1	En ny referensränta.....	33
5.1.1	Referensränta för dröjsmålsränta enligt räntelagen.....	33
5.1.2	Referensränta för beräkning av andra slag av författningsenliga räntor	36
5.1.3	Diskontot som referensränta i avtal m.m.	39
5.1.4	Offentliggörandet av referensräntan.....	42
5.2	Ränta vid sena betalningar	43
5.2.1	I vilken lag skall direktivets regler om dröjsmålsränta tas in?.....	43
5.2.2	Rätten till dröjsmålsränta.....	45
5.2.3	Från vilken dag skall dröjsmålsränta betalas?	47
5.2.4	En automatisk rätt till dröjsmålsränta	50
5.2.5	Nivån på dröjsmålsräntan	51
5.2.6	Möjlighet att för vissa kategorier av avtal föreskriva längre tidsfrister för betalning	52
6	Ersättning för indrivningskostnader.....	55
7	Oskäligen avtalsvillkor.....	63
7.1	Jämkning av oskäligen avtalsvillkor	63
7.2	Förbud mot oskäligen avtalsvillkor.....	66
8	Återtagandeförbehåll.....	71
9	Skyndsamt indrivning av obestridda fordringar	75
10	Ikraftträdande m.m.....	77
11	Kostnader	79
12	Författningskommentar	81

12.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)	81
12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	85
12.3 Övriga förslag till lagändringar	86

Bilaga 1 Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/35/EG av den 29 juni 2000 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner	87
--	-----------

Promemorians huvudsakliga innehåll

Promemorian innehåller förslag som syftar till att genomföra EG-direktivet (00/35/EG) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner. Direktivet kan beskrivas som ett åtgärds-paket i syfte att stävja dröjsmål med betalningar i affärslivet. Det innehåller bl.a. bestämmelser om dröjsmålsränta, ersättning för indrivningskostnader, ogiltighet och förbud mot oskäligen betalningsvillkor, återtagandeförbehåll och tidsfrister för indrivning av obestridda fordringar. På ett flertal av dessa områden görs i promemorian bedömningen att svensk rätt redan i dag uppfyller direktivets krav.

I promemorian föreslås att diskontot ersätts av en referensränta som baseras på Riksbankens reporänta. Vidare föreslås att ränta i vissa fall skall betalas utan att det skall behöva anges när kravet framställs att underlåtenhet att betala i tid medför skyldighet att betala ränta. Detta föreslås gälla i förhållanden mellan näringsidkare liksom när det allmänna är gäldenär i handelstransaktioner. Det föreslås också några mindre anpassningar i fråga om längden på lagenliga betalningsfrister. Vidare föreslås att den fortsatta användningen av oskäligen avtalsvillkor skall kunna förbjudas när staten, en kommun eller ett annat offentligt organ köper, leasar, hyr eller på annat sätt skaffar varor eller tjänster. I dag gäller detta endast i de fall då det allmänna agerar som näringsidkare.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

1 Promemorians lagförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 3 § jordabalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

3 §¹

När en myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i fastighet, har borgenär rätt att för fordran, som är förenad med panträtt i fastigheten, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta *ej förslår*, erhåller borgenären betalning ur medlen genom ett tillägg. Detta får *icke* överstiga femton procent av pantbrevets belopp jämte ränta på detta belopp från den dag då fastig-

När en myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i fastighet, har borgenär rätt att för fordran, som är förenad med panträtt i fastigheten, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta *inte räcker till*, erhåller borgenären betalning ur medlen genom ett tillägg. Detta får *inte* överstiga femton procent av pantbrevets belopp jämte ränta på detta belopp från den dag då

¹ Senaste lydelse 2000:182.

heten utmättes, konkurs-ansökan gjordes eller de medel nedsattes som *eljest* skall fördelas. Räntan beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar det av *Riksgäldskontoret* fastställda, vid varje tid gällande *diskontot* ökat med fyra procentenheter. Förändringar i diskontot som inträffar efter upprättandet av sakägarförteckning skall inte beaktas.

fastigheten utmättes, konkurs-ansökan gjordes eller de medel nedsattes som *i övrigt* skall fördelas. Räntan beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar *den* av *Riksbanken* fastställda, vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 § räntelagen ökad* med fyra procentenheter. Förändringar i *referensräntan* som inträffar efter upprättandet av *en* sakägarförteckning skall inte beaktas.

Har flera pantbrev överlämnats som pant för fordran och har inteckningarna samma företrädesrätt eller gäller de omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första stycket om pantbrevets belopp avse pantbrevens sammanlagda belopp.

En borgenärs rätt till betalning omfattar inte tillägget, om pantbrevet har utmätts på ansökan av borgenären eller om pantbrevet är pantförskrivet till honom i andra hand.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

1.2 Förslag till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs i fråga om räntelagen (1975:635)

dels att 4-6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 9 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I annat fall än som avses i 3 § *utgår* ränta på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller *en månad* efter det borgenären har avsänt räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gälldenären är dock *ej* skyldig att *erlägga* ränta för *tid* innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Föreslagen lydelse

4 §¹

I annat fall än som avses i 3 § *skall* ränta *betalas* på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller *treuttio dagar* efter det *att* borgenären har avsänt *en* räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av *ett* bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gälldenären är dock *inte* skyldig att *betala* ränta för *tiden* innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

I fordringsförhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet, skall ränta betalas enligt första stycket utan att det behöver anges när kravet framställs att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Detsamma gäller när nå-

¹ Senaste lydelse 1991:858.

gon har en fordran på staten, en kommun eller ett annat offentligt organ på betalning för varor eller tjänster.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som *ej* kan fastställas utan särskild utredning, *utgår* ränta på förfallet belopp från den dag som infaller *en månad* efter det borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gälldenären är dock *ej* skyldig att *erlägga* ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrivs i första *och andra* styckena *utgår* ränta på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Utan hinder av bestämmelserna i andra och tredje styckena utgår ränta på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag då skadan uppkom.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som *inte* kan fastställas utan särskild utredning, *skall ränta betalas* på förfallet belopp från den dag som infaller *trettiio dagar* efter det att borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gälldenären är dock *inte* skyldig att *betala* ränta för tid innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrivs i första, *andra och tredje* styckena *skall ränta betalas* på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Trots bestämmelserna i tredje och fjärde styckena skall ränta betalas på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag då skadan uppkom.

5 §²

I fall som avses i 2 § andra stycket beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *det* av Riksgäldskontoret fastställda, vid varje tid gällande *diskontot* med tillägg av två procentenheter.

I fall som avses i 2 § andra stycket beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *den* vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 §* med ett tillägg av två procentenheter.

6 §³

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *det* av Riksgäldskontoret *fastställda*, vid varje tid gällande *diskontot* med tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd med anledning av personskada skall avräknas förmåner som *utgår* enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till *diskontot* för tiden till dess att det har slutligt avgjorts vilka sådana förmåner som *utgår* endast två procentenheter.

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *den* vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 §* med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd med anledning av personskada skall avräknas förmåner som *en skadelidande har rätt till* enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till *referensräntan* för tiden till dess att det har slutligt avgjorts vilka sådana förmåner som *ges* endast två procentenheter.

9 §

Som referensränta enligt denna lag används den ränta som Riksbanken tillämpade vid den senaste huvudsakliga refinansieringstransaktionen före det ka-

² Senaste lydelse 2000:183.

³ Senaste lydelse 2000:183.

lenderhalvår under vilket räntan skall gälla, avrundad till närmast högre halva procentenhet. Riksbanken fastställer referensräntan genom särskilt beslut två gånger varje år.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.
 2. Bestämmelsen i 4 § andra stycket gäller inte för krav som framställts före ikraftträdandet.
 3. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

6 §¹

För varje räkenskapsår skall en bolagsman tillgodoräknas dels ränta på den insats han hade kvar i bolaget vid räkenskapsårets början, dels ett skäligt arvode för sin förvaltning av bolagets angelägenheter. Räntan skall beräknas enligt den räntefot som motsvarar *det av Riksgäldskontoret fastställda diskonto* som gällde vid räkenskapsårets början med tillägg av två procentenheter.

För varje räkenskapsår skall en bolagsman tillgodoräknas dels ränta på den insats han hade kvar i bolaget vid räkenskapsårets början, dels ett skäligt arvode för sin förvaltning av bolagets angelägenheter. Räntan skall beräknas enligt den räntefot som motsvarar *den av Riksbanken fastställda referensränta enligt 9 § räntelagen (1975:635)* som gällde vid räkenskapsårets början med tillägg av två procentenheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 2000:184.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Om ett villkor, som en näringsidkare ställer upp när han ingår eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare, är att anse som oskäligt mot denne, kan Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i fortsättningen ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall. Ett sådant förbud kan också riktas mot någon som är anställd hos näringsidkaren eller mot någon annan som handlar på dennes vägnar.

Första stycket gäller även villkor som ställs upp när staten, en kommun eller ett annat offentligt organ köper, leasar, hyr eller på annat sätt skaffar varor eller tjänster mot betalning.

3 §

Frågor om förbud tas upp efter ansökan. Sådan ansökan får göras endast av en sammanslutning av näringsidkare eller av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp.

Frågor om förbud tas upp efter ansökan. En sådan ansökan får göras endast av en sammanslutning av näringsidkare eller en annan sammanslutning som har ett befogat intresse av att företräda näringsidkare, eller av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp.

¹ Senaste lydelse 1999:607.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens område

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens område skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

Om det belopp som programföretaget har betalat för en viss period överstiger vad företaget skall betala enligt 3 eller 4 a § eller enligt beslut av Radio- och TV-verket eller domstol, skall det överskjutande beloppet betalas tillbaka till företaget.

Ränta skall betalas på belopp som återbetalas. Räntan beräknas efter en räntesats motsvarande *det* av Riksgäldskontoret fastställda *diskonto*, som gällde vid utgången av året närmast före det år då återbetalningen äger rum. Radio- och TV-verket beslutar om ränta.

Ränta skall betalas på belopp som återbetalas. Räntan beräknas efter en räntesats motsvarande *den* av Riksbanken fastställda *referensränta enligt 9 § räntelagen* (1975:635) som gällde vid utgången av året närmast före det år då återbetalningen äger rum. Radio- och TV-verket beslutar om ränta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 2001:273.

1.6 Förslag till lag om ändring i sjölagen (1994:1009)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § sjölagen (1994:1009) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §¹

När en myndighet vid utsökning eller i något annat fall fördelar medel mellan rättsägare i ett skepp eller skeppsbygge har en borgenär rätt att för en fordran som är förenad med panträtt i egendomen, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt denna eller annan lag, få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta inte räcker får borgenären betalning ur medlen genom ett tillägg. Detta får inte överstiga femton procent av pantbrevets belopp jämte räntan på detta belopp från den dag då egendomen utmättes, konkursansökan gjordes eller de medel som av något annat skäl skall fördelas sattes ned. Räntan beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar *det* av *Riksgäldskontoret* fastställda,

När en myndighet vid utsökning eller i något annat fall fördelar medel mellan rättsägare i ett skepp eller skeppsbygge har en borgenär rätt att för en fordran som är förenad med panträtt i egendomen, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt denna eller annan lag, få betalning ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta inte räcker får borgenären betalning ur medlen genom ett tillägg. Detta får inte överstiga femton procent av pantbrevets belopp jämte räntan på detta belopp från den dag då egendomen utmättes, konkursansökan gjordes eller de medel som av något annat skäl skall fördelas sattes ned. Räntan beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar *den* av *Riksbanken* fastställda, vid

¹ Senaste lydelse 2000:187.

vid varje tid gällande <i>diskontot</i> ökat med fyra procentenheter. Förändringar i <i>diskontot</i> som inträffar efter upprättandet av en sakägarförteckning skall inte beaktas.	varje tid gällande <i>referensräntan</i> enligt 9 § <i>räntelagen</i> (1975:635) ökad med fyra procentenheter. Förändringar i <i>referensräntan</i> som inträffar efter upprättandet av en sakägarförteckning skall inte beaktas.
---	---

Om flera pantbrev har överlämnats som pant för en fordran och inteckningarna har samma företrädesrätt eller gäller omedelbart efter varandra, skall bestämmelserna i första stycket om pantbrevets belopp avse pantbrevens sammanlagda belopp.

En borgenärs rätt till betalning omfattar inte tillägget, om pantbrevet har utmätts på ansökan av borgenären eller om pantbrevet är pantförskrivet till borgenären i andra hand.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:1571) om insättningsgaranti

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (1995:1571) om insättningsgaranti skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

Nämnden skall årligen bestämma hur stort belopp varje institut skall betala i avgift. Avgiften skall betalas inom en månad från dagen för beslutet.

Avgiften skall motsvara summan av institutets insättningar till den del de omfattas av garantin, multiplicerat med lägst 60 procent och högst 140 procent av det tal som tillämpas enligt 12 § andra eller tredje stycket. Avgiften skall bestämmas med hänsyn till institutets kapitaltäckningsgrad, beräknad enligt 2 kap. 1 § lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag.

Dröjsmålsränta skall tas ut på avgifter som inte betalas i rätt tid, om det inte finns särskilda skäl mot det. Dröjsmålsränta skall beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar *det* av Riksgäldskontoret fastställda, vid varje tid gällande *diskontot* med tillägg av åtta procentenheter.

Dröjsmålsränta skall tas ut på avgifter som inte betalas i rätt tid, om det inte finns särskilda skäl mot det. Dröjsmålsränta skall beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar *den* av Riksbanken fastställda, vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 § räntelagen (1975:635)* med tillägg av åtta procentenheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

¹ Senaste lydelse 2000:815.

2 Ärendet

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 29 juni 2000 direktivet (00/35/EG) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (direktivet om sena betalningar). Direktivet innehåller bestämmelser om betalningsfrister och ränta, rätt till ersättning för indrivningskostnader, skyndsam handläggning vid myndigheter som behandlar betalningskrav samt ogiltighet och förbud mot grovt oskäligena betalningsvillkor. Direktivet skall vara genomfört senast den 8 augusti 2002. Direktivet finns som *bilaga 1* till denna promemoria, som innehåller förslag för att genomföra direktivet i svensk rätt.

Under arbetet med förslagen i denna promemoria har överläggningar hållits mellan företrädare för ansvariga departement i de nordiska länderna. Vid överläggningarna har man sökt enas om hur direktivet om sena betalningar bör tolkas och hur det lämpligen bör genomföras. De synpunkter som kommer fram vid remissbehandlingen av denna departementspromemoria kommer att ligga till grund för fortsatta nordiska överläggningar.

3 Direktivet om sena betalningar

Bakgrund och syfte

Direktivet om sena betalningar innehåller flera bestämmelser med det gemensamma syftet att stävja dröjsmål med betalningar. Arbetet inom EU på detta område har pågått under flera år. I en rekommendation den 12 maj 1995 uppmanade kommissionen medlemsländerna att ta itu med problemet med betalningsförseningar (se EGT L 127, 10.6.1995, s. 19). Enligt kommissionens meddelande den 9 juli 1997 hade endast ett fåtal medlemsländer vidtagit några åtgärder samtidigt som den genomsnittliga betalningstiden i Europa hade ökat (se EGT C 216, 17.7.1997, s. 10). I kommissionens meddelande sades därför att ett förslag om minimikrav på nationell lagreglering skulle läggas fram. Vid sidan av kommissionens arbete har både Europaparlamentet och Ekonomiska och Sociala kommittén uppmanat till åtgärder på gemenskapsnivå (se EGT C 211, 22.7.1996, s. 42 och CES 607/97, 29.5.1997, EGT C 287, 22.9.1997, s. 92). Kommissionen lade fram sitt förslag till direktiv den 25 mars 1998 (se EGT C 168, 3.6.1998 s. 13).

I motiveringen till kommissionens förslag ges en bild av omfattningen av problemen med betalningsdröjsmål och de konsekvenser som dröjsmålen för med sig. Där sägs bl.a. att betalningsdröjsmål är en avgörande orsak till att företag går i konkurs och att en tredjedel – i vissa länder hälften – av företagen i Europa uppfattar betalningsdröjsmål som ett allvarligt problem. Sär-

skilt små och medelstora företag anses lida av betalningsdröjsmålen. I motiveringen pekas också på att det finns stora skillnader mellan medlemsländerna när det gäller betalningspraxis och lagbestämmelser om betalningsförseningar. Den genomsnittliga betalningstiden sägs vara mer än tre gånger längre i de sydeuropeiska länderna jämfört med de nordiska. Kommissionen pekar på att skillnaderna leder till snedvridningar av konkurrensen som är oförenliga med den inre marknaden.

Innehåll

I direktivet om sena betalningar finns bestämmelser om

- förutsättningar för och nivå på dröjsmålsränta (artikel 3.1 ad),
- ersättning för indrivningskostnader (artikel 3.1 e),
- längre betalningsfrister för vissa avtal (artikel 3.2),
- ogiltighet av och förbud mot oskäligen betalningsvillkor (artikel 3.35),
- återttagandeförbehåll (artikel 4), och
- tidsfrister för indrivning av obestridda fordringar (artikel 5).

Direktivet kan ses som ett åtgärds paket mot betalningsdröjsmål. Rätten till en viss minimiränta vid betalningsdröjsmål utgör en hörnsten, en annan är rätten till ersättning för indrivningskostnader och en tredje är möjligheten att ogiltigförklara för borgenären oskäligen betalningsvillkor. Som komplement till dessa civilrättsliga bestämmelser gäller också att medlemsstaterna skall säkerställa att en borgenär kan erhålla en exekutionstitel för en obestridd fordran inom en period av 90 dagar och att oskäligen betalningsvillkor skall kunna förbjudas. Medlemsstaterna får ha bestämmelser som i högre grad gynnar borgenärerna än bestämmelserna i direktivet gör (se artikel 6.2).

Tillämpningsområde och definitioner (artiklarna 1 och 2)

Direktivet är tillämpligt på betalningar som avser ersättning vid handelstransaktioner (se artikel 1). Med handelstransaktioner

avses transaktioner mellan företag eller mellan företag och offentliga myndigheter som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning (se artikel 2). *Offentlig myndighet* definieras som varje upphandlande myndighet eller enhet enligt definitionen i direktiven om offentlig upphandling, och *företag* som varje organisation som handlar inom sin oberoende ekonomiska eller yrkesmässiga verksamhet, även om den drivs av en ensam person.

Direktivet är alltså inte tillämpligt på betalningar vid konsumentköp eller betalningar mellan myndigheter. Betalningar som avser annat än likvid för varor eller tjänster omfattas inte heller. I ingressen (se punkt 13) nämns som exempel betalningar enligt lagstiftningen om checkar och växlar samt skadestånd och försäkringsersättning.

I direktivet definieras också uttrycken *sen betalning*, *återtagandeförbehåll*, *den räntesats som Europeiska centralbanken använder för sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner* samt *exekutionstitel*.

Rätt till dröjsmålsränta (artikel 3.1 a–d)

Direktivet ger borgenärer en rätt till dröjsmålsränta efter det att förfallodagen har passerats. Har någon förfallodag inte bestämts har borgenären rätt till dröjsmålsränta 30 dagar efter det att gäldenären mottagit en faktura. Direktivet innehåller också bestämmelser för vad som gäller i vissa särskilda situationer, t.ex. om det är osäkert vid vilken tidpunkt gäldenären mottog fakturan. Dröjsmålsräntan skall enligt direktivet vara den ränta som Europeiska centralbanken använder vid refinansieringstransaktioner, referensräntan, med ett tillägg av minst sju procent, marginalen. Referensräntan bestäms för ett halvår i taget. För länder som inte är med i tredje etappen av EMU används en motsvarande referensränta som fastställs av medlemsstatens centralbank.

Ersättning för indrivningskostnader (artikel 3.1 e)

Enligt direktivet skall borgenärer som haft relevanta kostnader för att driva in betalning få skälig ersättning för dessa. Direktivet ger möjlighet för medlemsstaterna att ha schabloniserade ersättningsnivåer för indrivningskostnader i likhet med det system som finns i Sverige för inkassokostnader och rättegångskostnader i summarisk process.

Undantag för vissa avtal (artikel 3.2)

Medlemsstaterna får tillåta en längre betalningsfrist, sextio dagar, för vissa kategorier av avtal. Dessa avtal måste anges i nationell lag. Medlemsstaterna skall säkerställa att betalningsfristen inte överskrider eller att en obligatorisk dröjsmålsränta utgår som väsentligt överskrider den lagstadgade räntan.

Oskäliga betalningsvillkor (artikel 3.3–5)

De bestämmelser som tar sikte på oskäliga avtals villkor är av både civilrättslig och näringsrättslig karaktär. Ett avtalsvillkor som är grovt oskäligt mot borgenären skall antingen inte få verkställas eller medföra skadeståndsskyldighet för motparten. Det skall finnas lämpliga och effektiva medel för att förhindra att grovt oskäliga villkor används i framtiden.

Återtagandeförbehåll (artikel 4)

Direktivet innehåller en bestämmelse om återtagandeförbehåll. Medlemsstaterna skall ha bestämmelser som föreskriver att säljaren behåller rätten till varor som sålts om säljaren inte får betalt och om ett återtagandeförbehåll har avtalats. Det ställs inte några krav på hur omfattande rätten till återtagande skall vara. Medlemsstaterna får ha bestämmelser som innebär att säljaren i vissa

situationer inte har rätt att ta tillbaka varan, t.ex. om varan skall vidareförsäljas eller införlivas i annan egendom.

Indrivning av obestridda fordringar (artikel 5)

Medlemsstaterna skall se till att en borgenär kan få en exekutionstitel inom 90 dagar från det att talan väcktes, om fordringen är obestridd. Den tid det tar att delge handlingar räknas inte in i tidsfristen, inte heller tidsutdräkt som beror på borgenären, t.ex. att ansökan är ofullständig.

4 Genomförande av direktivet

Ett EG-direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som skall uppnås men överlåter åt staterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet (se artikel 249 i EG-fördraget). Det innebär att staterna inte är bundna av ordalydelsen eller systematiken i ett direktiv, om det avsedda resultatet kan uppnås med en annan ordalydelse eller systematik.

Direktivet om sena betalningar är en åtgärd i syfte att genomföra den inre marknaden. Gemensamt för sådana åtgärder är att de syftar till att underlätta eller ta bort hinder för den gränsöverskridande handeln inom den Europeiska unionen. Rent inhemska förhållanden tar direktivet inte sikte på. Det är alltså möjligt att genomföra direktivet på så sätt att reglerna görs tillämpliga enbart på gränsöverskridande förhållanden. Ett sådant tillvägagångssätt har dock den stora nackdelen att det skapas två parallella regelsystem. Detta gör regleringen svåröverskådlig och onödigt komplicerad. Gemensamma regler för nationella och gränsöverskridande förhållanden är därför att föredra.

Direktivet om sena betalningar är ett s.k. minimidirektiv (se artikel 6.2). Som en utgångspunkt vid genomförandet av direktivet gäller därför att medlemsstaterna får ha ett starkare skydd för borgenärerna än det som direktivet ger. Däremot får de nationella reglerna inte ge borgenärerna ett sämre skydd. Att direktivet syftar till att skapa en minimireglering innebär att det finns goda förutsättningar att genomföra reglerna på ett sätt som harmonierar med det existerande svenska regelverket på området.

Som nämnts kan direktivet ses som ett åtgärdspaket mot sena betalningar. Direktivets bestämmelser berör flera rättsområden, såsom allmän förmögenhetsrätt, processrätt, offentlig rätt och marknadsrätt. Svensk rätt på dessa områden uppfyller redan i dag till stor del de krav som direktivet ställer. Den naturliga utgångspunkten för att genomföra direktivets bestämmelser är därför att göra de ändringar som behövs i de lagar och andra författningar som redan i dag innehåller bestämmelser på de aktuella områdena.

5 Ränta

5.1 En ny referensränta

5.1.1 Referensränta för dröjsmålsränta enligt räntelagen

Förslag: En referensränta baserad på Riksbankens reporänta ersätter diskontot vid beräkning av dröjsmålsränta enligt räntelagen.

Skälen för förslaget: Enligt artikel 3.1 d i direktivet skall nivån på dröjsmålsräntan vara den räntesats som Europeiska centralbanken har tillämpat vid sin senaste huvudsakliga refinansieringstransaktion som utfördes före den första kalenderdagen av det aktuella halvåret, plus åtminstone sju procentenheter. Uttrycket ”den räntesats som Europeiska centralbanken använder för sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner” definieras i artikel 2.4: ”den räntesats som används vid sådana transaktioner som görs till fast refinansieringsränta. Om en huvudsaklig refinansieringstransaktion har genomförts genom ett förfarande med rörlig refinansieringsränta skall denna räntesats fastställas genom hänvisning till den marginalräntesats som var resultatet av transaktionen. Detta gäller både upphandling till enhetligt pris och upphandling med rörlig ränta.”

Vad direktivet beskriver är en s.k. reporänta. Enligt direktivet skall alltså referensräntan vid beräkningen av nivån på dröjsmålsräntan vara den beskrivna reporäntan.

För stater som inte deltar i EMU:s tredje etapp – bl.a. Sverige – uttrycks kravet i fråga om referensränta lite annorlunda. Referensräntan skall i dessa länder vara ”den motsvarande ränta som fastställs av medlemsstatens centralbank”. För Sverige skall det alltså vara en reporänta som fastställs av Riksbanken.

Riksbankens reporänta används av banken vid refinansieringstransaktioner (återköpstransaktioner eller s.k. repor eller omvända repor). Sådana transaktioner är ett slag av marknadsoperationer som Riksbanken genomför i syfte att dra in eller tillföra likviditet i banksystemet för att därmed styra nivån på dagslåneräntan och i förlängningen påverka prisutvecklingen (inflationen). Riksbanken har sedan 1994 tillämpat ett s.k. räntestyrningssystem för penningpolitiken, vilket i korthet kan beskrivas enligt följande.

Transaktioner mellan kunder hos finansinstituten skapar dagligen stora över- och underskott av likviditet hos instituten. Uppstår ett överskott hos ett finansinstitut placeras detta normalt hos ett institut som har underskott. Alternativet till detta är att aktörerna kan placera överskott eller låna för att täcka underskott i Riksbanken till inlånings- respektive utlåningsräntan. Dessa placerings- och lånealternativ, de s.k. stående faciliteterna, säkerställer att dagslåneräntan alltid ligger mellan Riksbankens in- och utlåningsräntor. Nivån på dagslåneräntan påverkar nivån på finansinstitutens in- och utlåningsräntor som i sin tur har betydelse för aktiviteten i ekonomin och därmed för inflationen.

För att styra dagslåneräntan mer exakt till en önskad nivå använder sig Riksbanken av s.k. repotransaktioner (från engelskans repurchase agreement = återköpsavtal). En repa är ett avtal om försäljning och återköp av värdepapper. Riksbanken genomför repotransaktioner en gång i veckan. När Riksbanken köper värdepapper i repotransaktionen tillförs marknaden likviditet, och då Riksbanken en vecka senare säljer tillbaka värdepapperen till ett förutbestämt pris dras likviditet in från marknaden. Den ränta Riksbanken tillämpar vid dessa transaktioner är reporäntan och den utgör alltså skillnaden i pris mellan köpet och återförsäljningen. Genom dessa operationer styr Riksbanken likvidite-

ten i banksystemet så att dagslåneräntan ligger i paritet med reporäntan. Nivån på reporäntan ligger alltid mellan Riksbankens in- och utlåningsräntor.

Den i detta sammanhang väsentliga slutsatsen är att Riksbankens ränta är en ränta av det slag som direktivet förutsätter. Den kan därför användas som referensränta för bestämmande av dröjsmålsräntan för fordringar som täcks av direktivet.

En fråga som bör ställas är då om svensk lag måste ändras på den här punkten. Enligt räntelagen (1975:635) är diskontot i dag referensränta vid bestämning av dröjsmålsräntan. Diskontot beräknas fyra gånger om året på basis av de marknadsräntor som rått under det föregående kvartalet.

Medlemsstaterna får avvika från regleringen i direktivet så länge avvikelserna är till borgenärernas fördel. Det skulle alltså enligt direktivet vara möjligt att ha en annan referensränta än reporäntan. Diskontot beräknas numera på grundval av tidigare marknadsräntor, medan nivån på reporäntan ytterst styrs av de penningpolitiska målen. Diskontot kan därför mycket väl komma att vara lägre än reporäntan. Så som diskontot bestäms i dag uppfyller det alltså inte direktivets krav på en referensränta. Det betyder att Riksbankens reporänta bör användas som referensränta för beräkning av dröjsmålsränta för fordringar som omfattas av direktivet.

Ett byte av referensränta enbart för fordringar som omfattas av direktivet skulle leda till att olika dröjsmålsräntor kom att gälla för olika fordringar. Exempelvis ränta på fordringar mellan privatpersoner eller konsumentfordringar skulle beräknas på grundval av diskontot, medan fordringar enligt direktivet beräknades på grundval av reporäntan. Ett sådant system skulle vara otympligt och skapa gränsdragningsproblem. Skillnaden i räntenivå skulle troligen vara marginell men slumpmässig och omotiverad. Reporäntan bör därför gälla som referensränta även vid beräkning av dröjsmålsränta som avser fordringar som faller utanför direktivet.

5.1.2 Referensränta för beräkning av andra slag av författningsenliga räntor

Förslag: En referensränta baserad på Riksbankens reporänta ersätter diskontot även i andra sammanhang där diskontot i dag används som lagstadgad referensränta.

Skälen för förslaget: Diskontot tjänar som referensränta även i andra sammanhang än vid beräkning av dröjsmålsränta enligt räntelagen. Som exempel kan nämnas beräkning av avkastningsränta enligt 5 § räntelagen, ränta på fordringar som är för- enade med panträtt när borgenären får betalt genom ett tillägg enligt 6 kap. 3 § jordabalken, 2 kap. 5 § lagen (1984:649) om fö- retagshypotek eller 3 kap. 4 § sjölagen samt ränta på insatser enligt 2 kap. 6 § lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag. Frågan infinner sig om diskontot bör ersättas av reporän- tan som referensränta även vid beräkning av andra författnings- enliga räntor.

Diskontot har använts som lagenlig referensränta sedan ränte- lagen trädde i kraft den 1 januari 1976. Dessförinnan användes fasta räntor. Som exempel kan nämnas 9 kap. 10 § handelsbalken som gällde dröjsmålsränta: "Betalar han ej å föreskriven tid; gäld sedan sex för hundra om året." Fördelen med att ha en refe- rensränta som t.ex. diskontot är naturligtvis att lagenliga räntor anpassas till det rådande ränteläget.

I andra sammanhang har diskontot använts under betydligt längre tid. Benämningen diskonto kommer från den tid då all- mänheten kunde belåna växlar i Riksbanken. Räntan kallades diskonto. Under efterkrigstiden utgjorde diskontot den ränta som bankerna betalade för sina krediter i Riksbanken. Krediter över ett visst belopp gavs dock till en högre ränta, den s.k. straff- räntan. Genom diskontot och straffräntan påverkade Riksbanken bankernas in- och utlåningsräntor.

Villkoren och formerna för bankernas upplåning i Riksbanken har förändrats med åren. När ränteregleringen avskaffades 1985 försvann det nära sambandet mellan Riksbankens nyckelräntor och marknadsräntorna. Diskontot och straffräntan styrde emel-

lertid fortfarande kostnaderna för bankernas kortfristiga lån i Riksbanken. År 1986 ersattes dock dessa räntesatser av en räntetrappa. Därmed upphörde diskontot att ha en självständig betydelse som penningpolitiskt instrument. En förändring av diskontot har därefter snarast utgjort en anpassning till rådande ränteläge.

År 1988 anmälde Riksbanken att man avsåg att avskaffa diskontot eftersom det inte längre hade någon penningpolitisk betydelse. Frågan behandlades i en departementspromemoria (Diskontot som referensränta, Ds 1989:76). Diskontot hade dock sedan införandet av räntelagen år 1976 och därefter kommit att få betydelse som referensränta för bestämning av olika slag av räntor i författningar och avtal. Av den anledningen gjordes bedömningen att det inte kunde avskaffas utan avsevärda negativa effekter. Systemet med diskonto behölls därför tills vidare.

Riksbanken bestämde 1992 nya principer för fastställande av diskontot. Detta skulle härefter fastställas varje kvartal och beräknas som genomsnittet av de närmast föregående kalenderkvartal dagligen noterade räntorna för sexmånaders statsskuldväxlar och femåriga statsobligationer, minskat med två och en halv procentenheter och avrundat till närmaste hel eller halv procentenhet. Ytterligare en förändring skedde den 1 juli 2000. Eftersom uppgiften att bestämma och offentliggöra diskontot inte längre hade något att göra med Riksbankens uppgifter i övrigt flyttades uppgiften då över till Riksgäldskontoret (se prop. 1999/2000:50).

Vad som anförts visar att det inte finns något självständigt skäl att behålla diskontot som lagenlig referensränta. Tvärtom finns det anledning att slopa diskontot, om eventuella negativa effekter av en sådan förändring kan bemästras utan stora problem. I ett läge där diskontots huvudsakliga funktion som lagstadgad referensränta tas över av en referensränta baserad på Riksbankens reporänta finns det uppenbarligen skäl att överväga om denna referensränta kan ersätta diskontot även i övrigt. Det skulle ge den positiva effekten att man slipper arbetet med att fastställa och offentliggöra två referensräntor.

Flera omständigheter talar även i övrigt mot att behålla diskontot som en lagstadgad referensränta vid sidan av en referensränta baserad på reporäntan. Ett system med olika referensräntor i olika författningar kan leda till omotiverade skillnader i räntenivåer som i vart fall i teorin kan vara betydande. Ett sådant system blir också oöverskådligt och svårbegripligt.

Det kommer visserligen att medföra en del övergångsproblem om diskontot försvinner (se avsnitt 5.1.3 nedan). Övergångsproblemen kan dock inte ensamma motivera att diskontot behålls.

En särskild fråga är om ett byte av referensränta skulle ge upphov till betydande förändringar i räntenivån. När det beslöts att diskontot skulle beräknas som ett genomsnitt av vissa marknadsräntor bestämdes också att det skulle göras ett avdrag om 2,5 procent för att det nya diskontot skulle hamna på en nivå motsvarande den gamla. Under den tid som diskontot har fastställts på det sätt som i dag gäller, har det i stort sett alltid legat något lägre än reporäntan. Vid några få tillfällen har diskontot legat mer än två procent under reporäntan. Att ersätta diskontot med en reporäntebaserad referensränta kan därför medföra vissa räntehöjningar. I de sammanhang där lagenliga referensräntor är aktuella kan dock en sådan höjning inte anses vara av någon större betydelse.

Slutsatsen är att reporäntan framdeles genomgående bör användas i de situationer där diskontot i dag används som referensränta enligt lag. I de situationer där en annan ränta än diskontot pekas ut som referensränta – se t.ex. 24 § konsumentkreditlagen – finns det inte anledning att göra någon ändring. I dessa fall har den angivna räntan använts för att den är lämplig i just det sammanhanget.

5.1.3 Diskontot som referensränta i avtal m.m.

Bedömning: Diskontot behöver inte bevaras av den anledningen att det används som referensränta i avtal, domar m.m. Inte heller bör diskontot behållas under en övergångstid.

Frågan om hur befintliga hänvisningar till diskontot skall tolkas bör inte lagregleras.

Skälen för bedömningen

Bör diskontot behållas som referensränta för avtal m.m.?

Slutsatsen i föregående avsnitt innebär att diskontot inte längre kommer att användas som referensränta enligt lag. Betyder det att verksamheten att fastställa diskonto kan upphöra, eller finns det andra skäl att behålla denna referensränta? Om diskontot inte längre fastställs, hur skall man då hantera situationer som bygger på att diskontot finns kvar?

Det är vanligt att det på andra ställen än i författningar hänvisas till diskontot för bestämning av en ränta. Särskilt i avtal torde ofta klausuler om ränta hänvisa till diskontot. Även i domar och beslut från myndigheter kan hänvisningar till diskontot finnas. Om diskontot upphör att beräknas och offentliggöras, kan det uppstå oklarheter om vad som skall gälla i dessa situationer.

När man frågar sig om diskontot behöver finnas kvar för dessa situationer skall man skilja mellan två frågor: 1. Behövs diskontot för *framtida* avtal och domar? 2. Behöver man fortsätta att fastställa diskontot på grund av de hänvisningar till diskontot som finns i befintliga avtal och domar? Svaret på den första frågan är givet. Diskontot behövs inte som referensränta för framtiden. Det finns andra räntor, t.ex. Riksbankens reporänta, som kan fylla funktionen. Den andra frågan är något svårare att besvara.

Det står klart att det uppkommer övergångsproblem om verksamheten att fastställa diskonto upphör (se närmare nedan). Men dessa övergångsproblemen kan knappast motivera ett fast-

hållande vid en ränta som i övrigt har spelat ut sin roll. Slutsatsen är därför att verksamheten att fastställa diskonto bör upphöra, i varje fall på sikt.

Bör diskontot finnas kvar under en övergångsperiod?

Vad som kan diskuteras är om diskontot bör försvinna redan i och med att de bestämmelser som hänvisar till den nya referensräntan träder i kraft. Ett alternativ kan vara att diskontot fastställs under ytterligare någon tid för att begränsa problemen med oklara avtal och domar (se nedan). Parterna får då tid på sig att inrätta sig efter den nya situationen och ändra sina avtal i de fall det framstår som lämpligt. Kostnaderna för att fastställa diskontot är så pass begränsade att de i sig knappast utgör något problem.

Det kan dock finnas andra problem med två olika parallellt existerande referensräntor. Bland annat kan tveksamheter ibland uppstå om vilken referensränta som skall tillämpas i det enskilda fallet. Detta problem kan gälla både för gamla och nya avtal. En ordning med två referensräntor kan också innebära ökade kostnader för borgenärer som hanterar stora mängder likartade räntefordringar.

Övervägande skäl talar för att avskaffa diskontot som referensränta redan vid ikraftträdandet av de nya bestämmelserna. Uppgiften att fastställa diskontot är reglerad i förordningen (1996:311) med instruktion för Riksgäldskontoret (se 2 § fjärde punkten). Hur man än väljer att göra handlar det författnings-tekniskt bara om att ta bort bestämmelsen i instruktionen eller att låta den vara kvar under en tid.

Befintliga avtal med hänvisning till diskontot

Frågan är då vad som bör gälla för de avtal m.m. som innehåller en hänvisning till diskontot för ränteberäkning. När diskontot

försvinner kan inte avtalet, domen etc. längre tillämpas enligt sitt innehåll. Vi börjar med att diskutera befintliga avtal.

Att diskontot försvinner innebär en ändrad förutsättning för de avtal som hänvisar till diskontot för ränteberäkning. Enligt allmänna principer torde avtalet i ett sådant läge i första hand tolkas med utgångspunkt i parternas vilja. Finns det en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse om vad som skall gälla, blir denna överenskommelse avgörande. Om det inte finns någon sådan överenskommelse, är det mera osäkert vad som skall gälla. Saken torde i så fall ofta få avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Ett sätt att gå till väga är att fastställa parternas hypotetiska vilja och låta den bli avgörande: Hur skulle de ha reglerat frågan i avtalet, om de hade förutsett förändringen och velat ta hänsyn till den? En annan möjlighet är att slå fast, utifrån en friare bedömning med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter, vad som är en rimlig tillämpning av avtalet. Även andra möjligheter finns (se bl.a. Lehrberg, *Avtalstolkning*, 1998, och Ramberg-Hultmark, *Allmän avtalsrätt*, 1999 s. 106 f.). I praktiken kan det bli fråga om en kombination av flera metoder för att fastställa ett avtals innehåll.

En möjlighet att skapa klarhet kunde vara att införa en bestämmelse med innebörden att en hänvisning i ett avtal till diskontot alltid skall anses avse referensräntan baserad på reporäntan. Detta är dock knappast en lämplig ordning. Man kan inte bortse från att det i vissa fall kan vara parternas syfte i ett avtalsförhållande att en ränta skall beräknas just på det sätt som diskontot för närvarande beräknas på. I andra fall kan det stå klart att diskontot valts med hänsyn till att dess nivå ansetts lämplig och att parterna inte skulle ha valt den nya referensräntan om diskontot inte hade stått till buds.

Frågan är om situationen över huvud taget bör regleras i lag. För en lagreglering talar att den skapar klarhet för de relativt många fall som den kommer att beröra. Mot en reglering talar å andra sidan att det är vanskligt att lagreglera en tolkningsfråga som denna. Det kan konstateras att frågor om tolkning av avtal regelmässigt brukar överlämnas till rättstillämpningen. Ett un-

dantag finns i 10 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Bestämmelsen grundar sig på ett EG-direktiv och avser en speciell situation – oklara villkor i standardavtal – där konsumentskyddet ansetts motivera en reglering. För den nu aktuella frågan talar övervägande skäl mot en lagreglering. Tilläggas kan att den ränta som i dag kallas diskonto inte är det diskonto som räntelagen hänvisade till vid dess tillkomst (se ovan). I praktiken har alltså referensräntan bytts tidigare utan att, såvitt känt, några problem uppstått.

Domar och beslut med hänvisning till diskontot

Domar och beslut som innehåller föreskrifter om ränta torde ofta hänvisa till ett visst lagrum, t.ex. 6 § räntelagen. I dessa fall uppstår i princip inte några problem vid ett byte av referensränta. I vissa fall kan domen eller beslutet dock ha avfattats så att det hänvisas till diskontot, t.ex. för betalning av dröjsmålsränta. I avsaknad av ett gällande diskonto blir det då fråga om att tolka denna föreskrift. Därvid gäller i allt väsentligt vad som sagts ovan om avtal. Det finns förvisso inte anledning att lagreglera just denna situation.

I allmänhet torde det framstå som naturligt att i den nämnda situationen tillämpa domar eller beslut så att man i stället för diskontot använder den ränta som ersatt diskontot som referensränta. Detta gäller åtminstone i sådana fall där det står klart att hänvisningen till diskontot återspeglar en lagbestämmelse med diskontot som referensränta.

5.1.4 Offentliggörandet av referensräntan

Förslag: Riksbanken skall fastställa och offentliggöra nivån på referensräntan och under vilken period den skall gälla.

Skälen för förslaget: Direktivet innehåller inga bestämmelser om hur referensräntan skall fastställas och offentliggöras. Som

nämnts gäller i dag att Riksgäldskontoret fastställer diskontot. Detta sker fyra gånger om året och beslutet offentliggörs i Riksgäldskontorets författningssamling (se 2 § fjärde punkten förordningen [1996:311] med instruktion för Riksgäldskontoret). Informationen finns också på Riksgäldskontorets hemsida.

Den ränta som enligt förslaget kommer att gälla som referensränta är en ränta som redan i dag bestäms av Riksbanken. Det är därför naturligt att Riksbanken fastställer och offentliggör referensräntan. Den räntenivå som skall gälla enligt direktivet skall fastställas två gånger om året, att gälla för det kommande halvåret. För att ingen tveksamhet skall uppkomma bör Riksbanken fastställa och offentliggöra referensräntan genom särskilda beslut två gånger om året. De närmare formerna för hur detta skall ske bör bestämmas av Riksbanken.

5.2 Ränta vid sena betalningar

5.2.1 I vilken lag skall direktivets regler om dröjsmålsränta tas in?

Förslag: Direktivets bestämmelser om ränta vid sena betalningar genomförs genom ändringar i räntelagen (1975:635).

Skälen för förslaget: Direktivets reglering om ränta vid sena betalningar (dröjsmålsränta) består av bestämmelser om förutsättningar för dröjsmålsränta, tidpunkt för när dröjsmålsränta börjar löpa och nivån på dröjsmålsräntan. Motsvarande bestämmelser finns i Sverige i räntelagen (1975:635). Till stor del uppfyller dessa bestämmelser direktivets krav, dvs. bestämmelserna ger borgenärerna det skydd som direktivet kräver. På några punkter skiljer sig dock regelverken åt på ett sådant sätt att ändringar måste göras för att direktivets krav skall uppfyllas. Det gäller

- vilken referensränta som skall användas,
- förutsättningarna för att dröjsmålsränta skall börja löpa och
- betalningsfristen när förfallodag inte har bestämts i förväg.

Det är naturligt att dessa ändringar görs i räntelagen, eftersom motsvarande bestämmelser redan finns i den lagen. Direktivet och räntelagen har emellertid inte samma tillämpningsområde. Direktivet gäller betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner (se artikel 1), medan räntelagen är tillämplig på alla penningfordringar inom förmögenhetsrätten område (se 1 §). En annan skillnad är att direktivet är ett s.k. minimidirektiv till skydd för borgenärerna, medan räntelagen är dispositiv. Direktivets bestämmelser om ränta tar dock till stor del hänsyn till avtalsfriheten.

Direktivet gäller närmare bestämt betalningar som avser likvid för varor eller tjänster mellan företag eller mellan företag och myndigheter (handelstransaktioner). Eftersom räntelagen är tillämplig på alla penningfordringar på förmögenhetsrättens område (se 1 § och prop. 1975:102 s. 96 och 114) är dess tillämpningsområde betydligt bredare än direktivets. Bland annat omfattas konsumentköp och även fordringar som inte avser ersättning för varor eller tjänster. Ett genomförande av direktivets bestämmelser genom ändringar i räntelagen gör alltså att man får ta ställning till om ändringarna bör omfatta även andra fordringsförhållanden än sådana som har sitt ursprung i handelstransaktioner enligt direktivets definition eller om särbestämmelser bör införas. Såvitt gäller frågan om vilken referensränta som skall användas har frågan om tillämpningsområdet diskuterats ovan i avsnitt 5.1.1. Slutsatsen var att den nya referensräntan bör användas för beräkning av dröjsmålsränta även för fordringar som faller utanför direktivets tillämpningsområde.

Man kunde diskutera att göra de nödvändiga ändringarna i köplagen. Köplagen innehåller redan i dag en bestämmelse om ränta på fordringar som inte betalas i tid (se 71 §). Köplagens tillämpningsområde skiljer sig emellertid från direktivets i sådan mån att det inte är lämpligt att göra ändringarna i den lagen. Köplagen omfattar endast köp och byte av lös egendom. Hyra och leasing faller utanför liksom köp av tjänster.

Det alternativ som framstår som lämpligast är alltså att genomföra direktivets bestämmelser i räntelagen. Om det be-

hövs särbestämmelser för fordringar som har sin grund i handelstransaktioner får därvid avgöras för varje fråga för sig.

5.2.2 Rätten till dröjsmålsränta

Bedömning: Räntelagen uppfyller direktivets krav i fråga om rätt till dröjsmålsränta.

Skälen för bedömningen

Borgenärens rätt och skyldigheter

Enligt artikel 3.1 c i direktivet skall medlemsstaterna säkerställa att en borgenär skall vara berättigad till dröjsmålsränta om han har fullgjort sina avtalsenliga och lagenliga skyldigheter och inte har mottagit det förfallna beloppet i tid. Det skall dock inte gälla om gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet.

En förutsättning för att borgenären skall ha rätt till dröjsmålsränta enligt direktivet är alltså att han har fullgjort sina skyldigheter enligt avtal och lag. De skyldigheter som borgenären har i detta sammanhang är i huvudsak, med tanke på direktivets tillämpningsområde, att leverera varor och tillhandahålla tjänster. När skyldigheterna enligt avtalet, eller enligt lag, har fullgjorts och en förfallen fordran inte har betalats i tid, har borgenären rätt till dröjsmålsränta.

Räntelagen ger borgenären rätt till dröjsmålsränta om gäldenären inte har betalat förfallet belopp i tid. I detta ligger också att borgenären skall ha uppfyllt sina avtals- och lagenliga skyldigheter. Har han inte gjort det är ju beloppet inte förfallet till betalning. I detta avseende skiljer sig således inte direktivets och räntelagens bestämmelser åt.

En tvingande eller dispositiv rätt?

Ordalydelsen i bestämmelsen i direktivet kan leda tanken till att borgenärens rätt till ränta är ovillkorlig, om förutsättningarna är uppfyllda. Det skulle då inte vara möjligt att avtala bort rätten till dröjsmålsränta. Men sakliga skäl talar för att bestämmelsen ändå bör uppfattas på det sättet att borgenären enbart skall ha en dispositiv rätt till ränta. En tvingande regel skulle nämligen komma i konflikt med jämningsregeln i artikel 3.3 (se avsnitt 7.1). Om bestämmelsen var tvingande skulle en klausul om att ingen dröjsmålsränta skall utgå vid dröjsmål vara ogiltig per se. Eftersom det saknas bestämmelser i direktivet om vad som skall gälla i stället i fråga om ränta vid dröjsmål skulle sannolikt den lagenliga räntan tillämpas. Ett avtalsvillkor om att dröjsmålsränta inte skall utgå får ofta anses vara grovt oskäligt mot borgenären. Det gör att även jämningsregeln blir tillämplig. Enligt dessa bestämmelser kan domstolen bestämma skäliga avtalsvillkor som avviker från de lagenliga, t.ex. en lägre dröjsmålsränta än den lagenliga. En tvingande bestämmelse om rätt till dröjsmålsränta skulle alltså inte harmoniera med jämningsregeln i artikel 3.3.

Av direktivets systematik följer därför att bestämmelsen i artikel 3.1 c bör anses tillförsäkra borgenärerna en dispositiv rätt till ränta men alltså inte en tvingande sådan rätt.

Också på denna punkt överensstämmer alltså räntelagen med direktivet.

Undantag från rätten till dröjsmålsränta

Helt undantagslös är inte borgenärens rätt till dröjsmålsränta enligt direktivet. Rätten till ränta gäller som nämnts inte om gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet. Vilka situationer man närmare syftar på, där gäldenären inte kan hållas ansvarig, framgår inte av bestämmelsen. Räntelagen innehåller en liknande bestämmelse om begränsning av borgenärens rätt till dröjsmåls-

ränta. Eftersom direktivet ger borgenärerna ett s.k. minimiskydd får undantaget från borgenärens rätt till ränta inte vara mer omfattande än vad direktivet ger utrymme för.

I 8 § räntelagen ges en möjlighet att utifrån en skälighetsbedömning jämka en ränta. Det gäller om gäldenären har varit förhindrad att betala i tid på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som han inte har kunnat råda över.

Jämningsmöjligheten är främst avsedd att tillämpas när gäldenären är en privatperson. I förarbetena sägs bl.a. följande. "Jämkning skall kunna ske bara vid sådana fall då en underlåtenhet att betala beror på sjukdom eller annan genomgripande personlig händelse, som gäldenären huvudsakligen inte själv är skuld till." Vidare sägs: "Om gäldenären är en företagare bör (...) jämkning normalt komma i fråga bara beträffande privata skulder. För småföretagare, särskilt av typen hantverkare eller liknande, kan det emellertid någon gång finnas anledning att jämka även ränta på andra skulder." (Se prop. 1986/87:72 s. 19.)

Möjligheterna att jämka rätten till dröjsmålsränta i förhållanden mellan näringsidkare är alltså små. De måste bedömas vara klart mer begränsade än direktivets undantag. Sålunda är de mer förmånliga för borgenärerna. Jämningsregeln i 8 § räntelagen ligger därför väl inom direktivets ram.

5.2.3 Från vilken dag skall dröjsmålsränta betalas?

Bedömning: När förfallodagen är avtalad bör dröjsmålsränta även fortsättningsvis betalas från förfallodagen.

Förslag: När förfallotiden inte är avtalad skall dröjsmålsräntan betalas från den dag som infaller trettio dagar efter det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning. Denna frist skall gälla även för ränta på fordringar som avser skadestånd.

Skälen för bedömningen och förslaget: När det gäller den tidpunkt från vilken dröjsmålsränta skall utgå gör direktivet skillnad mellan situationen när förfallotiden är avtalad (se art.

3.1 a) och situationen när förfallotid inte har bestämts (se art. 3.1 b). I räntelagen görs samma uppdelning.

När förfallotiden är avtalad

För de fall då en förfallodag eller betalningsperiod har fastställts i avtalet skall medlemsstaterna säkerställa att dröjsmålsränta skall betalas från *dagen efter* förfallodagen eller betalningsperioden (se artikel 3.1 a). Med betalningsperiod avses en tidsperiod under vilken gäldenären skall fullgöra betalningen. Detta kan ske i form av flera delbetalningar under perioden.

Enligt 3 § räntelagen gäller att räntan börjar löpa från förfallodagen. Om betalning skall ske genom delbetalningar, utgår dröjsmålsränta när delbetalningen har förfallit till betalning. Bestämmelserna i räntelagen är alltså mer gynnsamma för borgenärerna än direktivets krav. Det finns inte någon anledning att ändra på räntelagens bestämmelser i dessa avseenden. Någon förändring i fråga om när dröjsmålsränta skall börja löpa när förfallodagen är bestämd bör alltså inte göras.

När förfallotiden inte är avtalad

Artikel 3.1 b behandlar situationen när förfallodag eller betalningsperiod inte har fastställts i avtalet. Enligt huvudregeln skall dröjsmålsränta betalas trettio dagar efter den dag då gäldenären mottog en faktura eller en likvärdig begäran om betalning (punkt 1). Om det råder osäkerhet om dagen för mottagande av fakturan skall ränta utgå trettio dagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsten (punkt 2). Om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning innan varorna eller tjänsten mottagits, gäller att ränta skall utgå trettio dagar efter mottagandet av varorna eller tjänsten (punkt 3). Slutligen finns en bestämmelse att om varorna eller tjänsten skall godkännas eller kontrolleras enligt avtalet eller enligt lag, och om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidi-

gare, skall ränta utgå trettio dagar efter den dagen då kontrollen sker (punkt 4). Gäldenären får alltså enligt direktivet trettio dagar på sig att betala efter det att

- fakturan mottagits,
- varorna eller tjänsten mottagits, eller
- varorna eller tjänsten godkänts eller kontrollerats enligt avtal eller lag, beroende på vilket som sker senast.

Ungefär motsvarande bestämmelse finns i 4 § första stycket räntelagen (1975:635). Enligt denna bestämmelse utgår ränta på förfallen fordran som inte betalas i tid från den dag som infaller en månad efter det borgenären har avsänt räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Vidare gäller att gäldenären inte är skyldig att erlagga ränta för tid innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

Tidpunkten för när dröjsmålsränta börjar löpa enligt huvudregeln i räntelagen är alltså den dag då borgenären har *avsänt* fakturan eller på annat sätt framställt kravet, medan motsvarande tidpunkt i direktivet är den dag då gäldenären har *mottagit* kravet. Frågan om vilken tidpunkt som bör gälla diskuterades i förarbetena till räntelagen (se prop. 1975:102 s. 86 f.). Som skäl för att låta tidpunkten för avsändandet vara avgörande angavs de praktiska svårigheterna för borgenären att visa när mottagande har skett och att en regel om mottagningstillfället skulle avvika från den praxis som f.n. allmänt gäller vid utsändande av räkningar och som innebär att betalningsfristen löper från räkningens datum. Det finns inte anledning att nu frånga den bedömningen. Eftersom räntelagens bestämmelse på denna punkt är mer förmånlig för borgenären än vad direktivet kräver, behöver bestämmelsen inte ändras.

I direktivet har betalningsfristen innan dröjsmålsränta börjar löpa bestämts till, som längst, trettio dagar. Motsvarande frist enligt 4 § räntelagen är en månad. I det förslag till räntelag som remitterades till Lagrådet föreslog regeringen att fristen skulle vara trettio dagar, vilket var den gängse fristen i affärssamman-

hang. På Lagrådets inrådan ändrades dock fristen till en månad, eftersom det ansågs bättre stämma överens med de principer som allmänt gäller för angivande av frister i lagtext och bestämmelsen skulle gälla även utanför affärlivet (se prop. 1975:102 s. 155 och 202 f.). När det gäller fordringsförhållanden på det område där direktivet är tillämpligt, dvs. inom affärlivet, kan månadsfristen inte behållas. Att bestämma en annan, kortare, frist än den trettiodagarsperiod som direktivet ställer som maximigräns, t.ex. fyra veckor, är inte motiverat. Det gäller särskilt som trettiodagarsfristen fortfarande torde vara vanlig inom affärlivet. För att man i lagen skall slipa ha två så snarlika frister som en trettiodagarsfrist för fordringar inom affärlivet och en månadsfrist för andra fordringar, bör trettiodagarsfristen gälla generellt. Den bör alltså gälla också för fordringar som inte omfattas av direktivet, t.ex. konsumentfordringar och fordringar mellan privatpersoner, samt även fordringar på skadestånd enligt 4 § andra stycket.

5.2.4 En automatisk rätt till dröjsmålsränta

Förslag: I fordringsförhållanden mellan näringsidkare skall det för rätt till dröjsmålsränta inte behöva anges när kravet framställs att underlåtenhet att betala medför skyldighet att betala ränta. Detsamma skall gälla när någon har en fordran på staten, en kommun eller ett annat offentligt organ som avser betalning för varor eller tjänster.

Skälen för förslaget: Enligt direktivet börjar ränta löpa efter det att betalningsfristen gått ut utan att det krävs någon åtgärd från borgenären (se artikel 3.1 b). Enligt 4 § första stycket räntelagen krävs däremot, för att ränta skall börja löpa, att det i betalningsanmodan anges att dröjsmål med betalning medför skyldighet att betala ränta.

Kravet på borgenären att i betalningsanmodan ange att ränta börjar löpa vid dröjsmål kan inte behållas när det gäller fordringar som omfattas av direktivet (handelstransaktioner). Bestäm-

melsen i räntelagen är dock generell och omfattar även t.ex. konsumentfordringar och fordringar mellan enskilda. Frågan uppkommer då om bestämmelsen bör tas bort även för dessa fordringar.

Om bestämmelsen togs bort skulle det innebära en försämring för konsumenterna. En regel om automatisk ränta skulle inte heller vara lämplig i fordringsförhållanden mellan enskilda. Kravet på upplysning om ränta i betalningsanmodan bör därför behållas för de fordringar som inte omfattas av direktivet.

Ett undantag från kravet på upplysning om ränta i betalningsanmodan måste, för att uppfylla direktivets bestämmelser, omfatta sådana fordringsförhållanden mellan näringsidkare och fordringar på det allmänna som avser betalning för varor eller tjänster. En fråga är då om undantaget bör göras mer vidsträckt än så och gälla även för andra sorters fordringar.

När det gäller fordringsförhållanden mellan näringsidkare saknas skäl att begränsa bestämmelsen till att omfatta endast fordringar som avser betalning för varor eller tjänster.

När det gäller fordringar på det allmänna är situationen annorlunda. Direktivets bestämmelser är anpassade för affärslivet. Det allmännas verksamhet spänner över ett stort område och fordringar på det allmänna uppstår även utanför affärslivet. I sådana fall kan en regel om automatisk ränta vara olämplig. Och när det allmänna agerar som näringsidkare gäller samma bestämmelser som för andra näringsidkare. När det gäller det allmänna bör därför regeln om automatisk ränta begränsas till att gälla fordringar som avser betalning för varor eller tjänster, dvs. i enlighet med direktivets krav.

5.2.5 Nivån på dröjsmålsräntan

Bedömning: Den lagstadgade dröjsmålsräntan skall även fortsättningsvis vara referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter.
--

Skälen för bedömningen: Enligt direktivet skall räntenivån för dröjsmålsräntan vara summan av den reporänta som beskrivs (referensräntan) och åtminstone sju procentenheter, såvida inte annat anges i avtalet (se artikel 3.1 d). Dröjsmålsräntan skall alltså bestå av referensräntan och ett tillägg. Referensräntan har behandlats i avsnitt 5.1. Det återstår att avgöra hur stort tillägget skall vara.

Enligt motsvarande bestämmelse i räntelagen är tillägget vid beräkning av dröjsmålsränta åtta procentenheter (se 6 §). Tillägget är alltså tillräckligt stort för att uppfylla direktivets krav.

Ett byte av referensränta från diskontot till reporäntan innebär sannolikt i praktiken att dröjsmålsräntan blir någon procentenhet högre än den annars skulle ha varit. Det gäller åtminstone för närvarande. Det kan därför övervägas om tillägget bör minskas till de sju procent som direktivet föreskriver. Å andra sidan bör man ha i minnet att dröjsmålsräntan sannolikt blev lägre när man gick över till det nya sättet att beräkna diskontot i början av nittiotalet jämfört med vad som skulle ha gällt om diskontot hade fortsatt att fastställas enligt de principer och förutsättningar som gällde vid räntelagens tillkomst.

Den skillnad i ränteläge som bytet av referensränta kan antas ge upphov till torde vara av marginell betydelse. Med hänsyn till vad som nyss har anförts motiverar den inte att storleken på tillägget ändras.

5.2.6 Möjlighet att för vissa kategorier av avtal föreskriva längre tidsfrister för betalning

Bedömning: Det saknas skäl att införa författningsbestämmelser om längre betalningsfrister för vissa kategorier av fordringar.

Skälen för bedömningen: Enligt artikel 3.2 kan medlemsstaterna för vissa kategorier av avtal fastställa den tidsfrist efter vilken ränta skall betalas till högst 60 dagar. Det gäller under förutsättning att medlemsstaterna antingen hindrar avtals-

parterna från att överskrida denna tidsfrist eller fastställer en obligatorisk högre räntesats som väsentligt överskrider den lagstadgade räntan. Detta är alltså en möjlighet att avvika från den trettiodagarsfrist som annars gäller enligt artikel 3.1 b i direktivet.

Något behov för svensk del av att lagstifta om längre betalningsfrister beträffande vissa typer av avtal torde inte finnas. Parterna har ju möjlighet att själva komma överens i avtalet om en senarelagd förfallodag, om det skulle finnas behov av en längre betalningsfrist.

6 Ersättning för indrivningskostnader

Bedömning: Direktivets krav att borgenären skall ha rätt till skälig ersättning för indrivningskostnader som han har åsamkats till följd av betalningsdröjsmål är uppfyllda genom redan befintliga bestämmelser.

Skälen för bedömningen: Enligt direktivet skall borgenären ha rätt till ersättning för vissa indrivningskostnader (se närmare nedan). Enligt svensk lag har borgenärerna redan i dag – till skillnad från vad som gäller i många andra EU-länder – en relativt omfattande rätt till ersättning för sådana kostnader. I själva verket ligger de nordiska medlemsstaternas reglering i stor utsträckning till grund för direktivets bestämmelse i denna del. Sverige hörde till de stater som i förhandlingarna om direktivet starkt förespråkade en bestämmelse om rätt till ersättning för indrivningskostnader.

I detta avsnitt skall undersökas om svensk rätt tillgodoser det krav som direktivet ställer i fråga om borgenärerens rätt till ersättning för indrivningskostnader. Det handlar då om att *dels* försöka precisera vilka krav direktivet kan anses ställa (främst vilka kostnader som måste ersättas), *dels* gå igenom gällande svensk rätt för att undersöka i vad mån kostnaderna i fråga ersätts redan i dag. Om de gällande svenska reglerna tillgodoser direktivet, finns det inte anledning att i detta lagstiftningsärendet genomföra några förändringar på denna punkt.

I detta sammanhang bör anmärkas att det inte finns något hinder mot att den nationella rätten är generösare mot borgenären än vad direktivet kräver när det gäller rätt till ersättning för

indrivningskostnader. Detta framgår av den bestämmelse som redovisats tidigare och som säger att medlemsstaterna får behålla eller sätta i kraft bestämmelser som är nödvändiga för att följa direktivet (se artikel 6.2).

Vad avses med indrivningskostnader?

Enligt artikel 3.1 e i direktivet skall medlemsstaterna säkerställa att, utom i de fall då gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet, borgenären skall ha rätt till skälig ersättning för alla relevanta indrivningskostnader som han har ådragit sig till följd av gäldenärens sena betalning. Vidare stadgas i artikeln att indrivningskostnaderna skall stå i överensstämmelse med principerna om öppenhet och proportionalitet när det gäller skulden i fråga samt att medlemsstaterna, med iakttagande av dessa principer, får fastställa högsta belopp för indrivningskostnader för skulder av olika storlek.

Kostnaderna skall alltså vara relevanta och orsakade av betalningsdröjsmålet. Kostnader för inkasso, rättegångar och utsökning torde alltså omfattas av bestämmelsen. Kostnader för fakturering faller däremot utanför. Det gäller redan på grund av att detta inte är en kostnad som orsakas av något betalningsdröjsmål. Kostnader för påminnelser kan i och för sig sägas vara orsakade av ett betalningsdröjsmål. Det är dock tveksamt om en påminnelsekostnad kan anses vara en indrivningskostnad i direktivets mening. Avsikten med en påminnelse är ju att gäldenären själv, utan påtryckning, skall betala fordringen. Det är då knappast fråga om indrivning (engelska: recovery). Påminnelsekostnader får sålunda anses falla utanför begreppet indrivningskostnader.

En borgenär kan ansöka om att en gäldenär försätts i konkurs i syfte att utöva påtryckning för att få betalt för sin fordran. Det egentliga syftet bakom borgenärers rätt att ansöka om gäldenärers försättande i konkurs är emellertid att borgenären skall kunna bevaka sin rätt i förhållande till andra borgenärer när gäldenären är insolvent. Därför kan även borgenärer vars fordringar

inte har förfallit till betalning ansöka om konkurs. Kostnader som en borgenär har haft för att ansöka om en gäldenärs försättande i konkurs bör alltså inte heller anses vara indrivningskostnader enligt direktivet.

Sammanfattningsvis leder alltså analysen av begreppet indrivningskostnader i direktivet fram till slutsatsen att nationell rätt måste innehålla regler som ger borgenären rätt till ersättning för:

- inkassokostnader,
- rättegångskostnader och
- utökningskostnader.

Rätten till ersättning behöver dock bara omfatta kostnader som är *relevanta*, som är en *följd av den sena betalningen* i den mån *gäldenären är ansvarig* för förseningen, och som står i *överensstämmelse med principerna om öppenhet och proportionalitet när det gäller skulden*. Ersättningen måste vara skälig men inte mer och medlemsstaterna får fastställa högsta belopp för indrivningskostnader för skulder av olika storlek, dvs. *schablonbelopp*.

Däremot behöver nationell rätt inte innehålla regler som ger borgenären rätt till ersättning för exempelvis faktureringskostnader, påminnelsekostnader eller kostnader för försättande av gäldenären i konkurs.

Frågan är nu alltså om svensk rätt tillgodoser direktivets krav på en rätt till ersättning för inkassokostnader, rättegångskostnader och utökningskostnader.

Inkassokostnader enligt gällande svensk rätt

Regler om ersättning för inkassokostnader finns i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. Ersättning utgår för krav rörande skulden, om kravbrev som har utformats på ett sådant sätt som anges i 5 § inkassolagen (1974:182) har lämnats över eller sänts till gäldenären. Ersättning utgår också för upprättande av en fullständig plan för amortering av återstående del av skulden, om planen har tillkommit i samråd med gäldenären samt har satts upp skriftligt och lämnats över eller sänts till gäldenären (se 3 §). Ersättningskyldigheten gäller dock en-

dast om kostnaderna har varit skäligen påkallade för att ta tillvara borgenärens rätt (se 4 § första stycket). Ersättningen är schabloniserad (se 4 § andra stycket och förordningen [1981:1057] om ersättning för inkassokostnader m.m.).

Ersättning för rättegångskostnader

Betalningar kan också drivas in genom att borgenären ansöker om betalningsföreläggande (summarisk process). Ersättning för kostnader i den summariska processen utgår om ett utslag meddelas. Ersättning utgår för eget arbete och för arvode till ombud eller biträde, i regel enligt schablon, samt för vissa kostnader (se 1 och 3 §§ förordningen [1991:340] om ersättning för kostnader i mål om betalningsföreläggande eller handräckning hos kronofogdemyndighet).

Det är också möjligt för borgenären att vända sig direkt till domstol. Har gäldenären inte gjort någon invändning mot fordringsanspråket är det dock meningen att den summariska processen skall användas i första hand. Sålunda är ersättningen i sådana fall begränsad till vad borgenären skulle ha fått om målet i stället hade avgjorts genom den summariska processen (18 kap. 3 a § rättegångsbalken). I andra fall är huvudregeln att ersättning för rättegångskostnader skall motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden varit skäligen påkallad för tillvaratagande av partens rätt (18 kap 8 § första stycket rättegångsbalken).

Särskilda bestämmelser gäller om målet rör ett mindre värde (se 1 kap. 3 d § och 18 kap. 8 a § rättegångsbalken). Ersättningen för rättegångskostnader är då begränsad och schabloniserad.

Gällande rätt beträffande utsökningskostnader

Betalar inte gäldenären frivilligt trots att det finns ett utslag eller en dom kan borgenären vända sig till kronofogdemyndigheten för utsökning. Vad som gäller i fråga om kostnadsersättning i

utsökningsmål beror i viss mån på om målet är allmänt eller enskilt. Allmänna mål är huvudsakligen sådana som gäller indrivning av offentligrättsliga fordringar, medan enskilda mål gäller indrivning av huvudsakligen privaträttsliga fordringar. Grundas ett fordringsanspråk på avtal kommer det att behandlas som ett enskilt mål även om borgenären är en myndighet.

Direktivets bestämmelser avser endast fordringar som grundar sig på s.k. handelstransaktioner, dvs. fordringar på betalning som grundas på avtal om köp eller liknande av varor eller tjänster mellan företag eller mellan företag och offentliga organ (se artikel 1 och 2.1). Indrivning av sådana fordringar skall enligt utsökningsbalkens system behandlas som enskilda mål även när staten eller annan företrädare för det allmänna är part. Beskrivningen i det följande gäller därför kostnadsersättning i enskilda mål.

En borgenärs kostnader för utsökning kan sägas vara av två slag, dels kostnader som en borgenär kan ha för upprättande av ansökan och kostnader för en eventuell inställelse m.m., *processkostnader*, dels kostnader som uppkommer för kronofogdemyndighetens åtgärder som vidtas på grund av ansökan, *förrättningskostnader*.

Processkostnader ersätts inte enligt svensk rätt. Mot bakgrund av att saken redan har prövats och att det nu endast är fråga om verkställighet har det antagits att en borgenär i allmänhet inte behöver anlita biträde eller vidta någon annan kostnadskrävande åtgärd för att bevaka sin rätt. Det har vidare antagits att detta också gäller för gäldenären. Något egentligt behov av ersättning för processkostnader vid kronofogdemyndigheten har därför inte ansetts föreligga (se prop. 1980/81 s. 827 f.).

För förrättningskostnader tar staten ut ersättning genom olika *utsökningsavgifter* enligt förordningen (1992:1094) om avgifter vid kronofogdemyndigheten. Utsökningsavgifterna skall motsvara statens kostnader i processen. En *grundavgift* tas ut när en ansökan om verkställighet lämnas in. En *förberedelseavgift* tas ut inför en exekutiv försäljning av viss egendom, t.ex. fastighet, skepp eller luftfartyg. En *försäljningsavgift* tas ut när egendom

säljs exekutivt. *Särskilda avgifter* tas ut för t.ex. anlitan­de av värderingsman och mäklare samt för transporter och magasinering. I princip skall gäldenären svara för förrättningskostnaderna. Gentemot staten svarar dock även borgenären. Borgenären kan alltså åläggas att betala förrättningskostnader i förskott, men har rätt att få ersättning för dessa utlägg av gäldenären. Skulle gäldenären invända mot förrättningen och invändningen godtas eller borgenären återkallar ansökan, får borgenären dock stå för kostnaderna slutligt.

Överklagas ett ut­sök­nings­mål till domstol kommer det att be­handlas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Enligt 32 § i den lagen tillämpas rättegångskostnadsreglerna i rättegångsbalken i fråga om ärenden där enskilda är motparter till varandra. Enligt förarbetena bör som enskild part ses även of­fentliga organ om de i ärendet har samma ställning som en privat fysisk eller juridisk person (se prop. 1995/96:115 s. 118). De fordringsförhållanden som direktivet tar sikte på är grundade på privaträttsliga avtal. Rättegångskostnadsreglerna i rättegångsbalken bör alltså bli tillämpliga även när offentliga organ är inblandade i sådana fordringsförhållanden som direktivet reglerar.

Överväganden

Den nu gjorda genomgången visar att borgenärerna enligt svensk rätt har en omfattande rätt till ersättning av gäldenärerna för indrivningskostnader orsakade av gäldenärens betalningsdröjsmål när det gäller fordringsanspråk som direktivet är tillämpligt på. Att ersättning i vissa fall utgår efter schablon, t.ex inkasso­ersättning eller ersättning vid den summariska processen, är något som direktivet uttryckligen ger utrymme för (se artikel 3.1 e sista meningen).

Det är bara på en punkt som det skulle kunna råda någon tvekan om svensk rätts överensstämmelse med direktivet. Det gäller rätten till ersättning för processkostnader vid kronofogdemyn­digheten. Som framgått finns det inte någon rätt till ersättning

för sådana kostnader enligt svensk rätt. Frågan är om direktivet kan anses kräva en sådan rätt.

Svaret på den frågan hänger bl.a. samman med hur utsökningsprocessen är utformad. I Sverige har kronofogdemyndigheten en långt gående skyldighet att efterforska tillgångar hos gäldenären ex officio. De processkostnader som en part kan vidkännas för att ta tillvara sin rätt i ett utsökningsmål hos kronofogdemyndigheten är bl.a. av det skälet i allmänhet obetydliga. Direktivet kräver endast att ersättning skall utgå för *relevanta* kostnader. Eftersom det saknas egentligt behov av ersättning för processkostnader hos kronofogdemyndigheten, får den omständigheten att ersättning inte utgår för dessa kostnader anses ligga i linje med direktivet.

Slutsatsen av genomgången är att svensk rätt innehåller de regler om ersättning för indrivningskostnader som kan anses krävas enligt direktivet. I denna del behövs alltså inte några lagstiftningsåtgärder.

7 Oskäliga avtalsvillkor

7.1 Jämkning av oskäliga avtalsvillkor

Bedömning: Bestämmelsen i 36 § avtalslagen ger möjlighet att jämka avtalsvillkor i den omfattning som direktivet kräver.

Skälen för bedömningen: Direktivet innehåller en bestämmelse om jämkning av avtalsvillkor som är grovt oskäliga mot borgenären (se artikel 3.3). Enligt den skall medlemsstaterna se till att en överenskommelse om tidpunkt för betalning eller om konsekvenserna av sen betalning som inte överensstämmer med direktivets bestämmelser om dröjsmålsränta (se artikel 3.1 b-d och artikel 3.2) antingen inte skall vara verkställbar eller skall ge upphov till skadeståndsskyldighet, om överenskommelsen är grovt oskälig mot borgenären. När ställning skall tas till huruvida en klausul är grovt oskälig skall man ta hänsyn till bl.a. om gäldenären har objektiva skäl att avvika från bestämmelserna i direktivet om dröjsmålsränta.

Vad bestämmelsen i första hand torde ta sikte på är avtalsvillkor som begränsar eller tar bort borgenärens rätt till ränta vid dröjsmål utan att kompensation utgår på något annat sätt.

I svensk rätt finns en generell möjlighet att jämka avtalsvillkor som bedöms vara oskäliga i 36 § lagen (1915: 218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen). Enligt bestämmelsen får villkor jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets inne-

håll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Om villkoret har sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Bestämmelsens tillämpningsområde är alltså brett. De situationer som nämns i bestämmelsen i direktivet, överenskommelser om tidpunkt för betalning och om konsekvenser av sena betalningar ryms inom 36 § tillämpningsområde.

Följden av att en överenskommelse bedöms vara grovt oskäligen mot borgenären skall enligt direktivet vara att den antingen ”inte skall vara verkställbar” eller att den skall ”ge upphov till skadeståndsskyldighet”. Enligt 36 § avtalslagen gäller att villkor får jämkas eller lämnas utan avseende. Genom möjligheten att lämna villkor utan avseende får direktivets krav anses vara uppfyllt eftersom en överenskommelse som lämnas utan avseende inte kan verkställas.

Svensk rätt går längre än direktivet genom att 36 § avtalslagen slår till redan om villkoret är oskäligt. Det krävs alltså inte, som enligt direktivet, grov oskälighet. Som flera gånger nämnts är det inte något hinder att nationell rätt går längre till borgenärens förmån än direktivet (se artikel 6.2).

I direktivet anges att alla omständigheter skall beaktas vid bedömningen av om en överenskommelse är grovt oskäligen. Vidare anges några specifika omständigheter som skall beaktas, nämligen handelsbruk och produktens beskaffenhet samt om gäldenären har objektiva skäl att avvika från direktivets bestämmelser. I 36 § avtalslagen nämns ”avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt”. Frågan är om denna angivelse av omständigheter att beakta är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav. Avgörande är om det eftersträvade resultatet uppnås eller inte. Kan man vara säker på att handelsbruk och produktens beskaffenhet blir beaktade vid en bedömning enligt 36 § avtalslagen? Den frågan måste rimligtvis besvaras med ja med hänsyn till att dessa omständigheter framstår som centrala. Omständigheten ”om

gäldenären har objektiva skäl att avvika från bestämmelserna” nämns för att tillgodose gäldenärens intressen. Med hänsyn till principen i artikel 6.2 (se ovan) behöver omständigheten därför inte nämnas i nationell lag.

Bedömningen är sålunda att de omständigheter som pekas ut i direktivet *inte* behöver nämnas särskilt i den svenska lagtexten. För detta talar också den omständighet att direktivet bara tar sikte på *grovt oskäliga* villkor. Eftersom 36 § avtalslagen avser alla villkor som över huvud taget är oskäliga måste direktivet anses vara mer än väl genomfört på denna punkt.

I sista meningen i bestämmelsen i direktivet sägs att om en överenskommelse fastställs vara grovt oskälig skall de lagstadgade villkoren gälla, såvida inte de nationella domstolarna fastställer andra villkor som är skäliga. När det hänvisas till de lagstadgade villkoren torde medlemsstaternas nationella bestämmelser avses. Enligt direktivet skall alltså antingen villkor enligt nationell lag eller villkor som bestämts av en domstol träda in i stället för den överenskommelse som bedömts vara grovt oskälig. Vid en jämkning enligt 36 § kan båda lösningarna bli aktuella. Om en domstol skulle anse att en avtalad dröjsmålsränta är oskäligt låg, kan domstolen bestämma att räntesatsen skall vara den lagstadgade eller fastställa en annan räntesats, enligt vad den finner skäligt med hänsyn till omständigheterna. Om en domstol lämnar ett villkor helt utan avseende, kommer dispositiv rätt att reglera frågan om räntan. Även en sådan lösning stämmer med direktivet.

Bestämmelsen i 36 § avtalslagen ger alltså möjlighet att jämka överenskommelser beträffande betalningsförseningar i den omfattning som direktivet kräver, och den innebär även i övrigt att direktivets eftersträlvade resultat uppnås. Några lagändringar behöver alltså inte göras med anledning av direktivets bestämmelse.

7.2 Förbud mot oskäliga avtalsvillkor

Förslag: Bestämmelserna i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare skall omfatta även villkor som ställs upp av staten, kommuner eller andra offentliga organ som köper eller på annat sätt skaffar varor eller tjänster av näringsidkare.

Alla sammanslutningar som har ett befogat intresse av att företräda näringsidkare skall ha möjlighet att föra talan om förbud mot avtalsvillkor vid Marknadsdomstolen.

Skälen för förslaget: Vid sidan av den civilrättsliga regleringen för grovt oskäliga avtalsvillkor innehåller direktivet näringsrättsliga bestämmelser som går ut på att hindra ett fortsatt bruk av oskäliga avtalsvillkor. Enligt artikel 3.4 skall medlemsstaterna säkerställa att det i borgenärers och konkurrenters intresse finns lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av villkor som är grovt oskäliga i den mening som avses i artikel 3.3 (se avsnitt 7.1).

Lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare (avtalsvillkorslagen) ger en sådan möjlighet. I 1 § finns regler för villkor som en näringsidkare ställer upp när han ingår avtal eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare. Om ett sådant villkor är att anse som oskäligt mot den andre, kan Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i fortsättningen ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall. Bestämmelserna i avtalsvillkorslagen skiljer sig dock på en del punkter från direktivets bestämmelser.

Tillämpningsområdet

Avtalsvillkorslagen gäller endast mellan näringsidkare. Med näringsidkare förstås en fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur. Det innebär att lagen är tillämplig också på statliga och kommunala organ som bedriver näringsverksamhet. Direktivet är tillämpligt på offentliga myndigheter. Med offentliga myndigheter förstås enligt direktivet varje upp-

handlande myndighet eller enhet enligt definitionen i direktiven om offentlig upphandling (se artikel 2.1). Upphandlande myndighet definieras i dessa direktiv som "statliga, regionala eller lokala myndigheter, organ som lyder under offentlig rätt och sammanslutningar av en eller flera av dessa myndigheter eller organ som lyder under offentlig rätt" (se direktivet 92/50/EEG, EGT L 209, 24.7.1992 s. 1 f. samt direktiven 93/36/EEG, 93/37/EEG och 93/38/EEG, EGT L 199, 9.8.1993, s. 1 f.).

Direktivet omfattar alltså även offentliga organ som inte bedriver näringsverksamhet. Inköp till skolor och sjukhus som drivs i offentlig regi är handelstransaktioner som omfattas av direktivet. Avtalsvillkorlagens tillämpningsområde är alltså på denna punkt smalare än direktivets. Tillämpningsområdet för avtalsvillkorlagen måste därför breddas så att alla offentliga organ som köper, leasar eller hyr eller på annat sätt skaffar varor eller tjänster mot ersättning omfattas.

Direktivet är tillämpligt på avtal om tillhandahållande av varor och tjänster. Fast egendom och immaterialrättigheter omfattas exempelvis inte. Man kunde i och för sig tänka sig att avtalsvillkorlagen på denna punkt fick ett bredare tillämpningsområde än direktivet. Den nu aktuella utvidgningen är emellertid föranledd av direktivets krav och något egentligt behov av den har inte konstaterats för svensk del. I praktiken torde det vara ett jämförelsevis obetydligt antal avtal som inte gäller varor eller tjänster. Det finns därför inte skäl att gå längre än vad direktivet kräver på denna punkt.

Direktivet kräver endast att villkor som ställs upp när det allmänna införskaffar varor eller tjänster, dvs. när det allmänna befinner sig i gäldenärsrollen. Villkor som ställs upp när det allmänna säljer varor eller tjänster omfattas inte av direktivet. I förstone kunde det verka naturligt att införa en neutral reglering i avtalsvillkorlagen. Direktivet skulle inte hindra detta. Reglerna i direktivet, liksom reglerna i avtalsvillkorlagen, är emellertid avsedda för affärslivet. När ett offentligt organ levererar varor eller tjänster sker detta ofta inte på affärsmässiga villkor. Konsekvenserna av en sådan utvidgning skulle därför vara svårförutsedda

samtidigt som man kan fråga sig om det finns något behov. När det allmänna driver verksamhet av ekonomisk natur omfattas villkor som ställs upp redan i dag av avtalsvillkorlagen oavsett om det allmänna uppträder som köpare eller säljare.

I sammanhanget kan nämnas att Lagraðet vid antagandet av avtalsvillkorlagen föreslog en utvidgning av tillämpningsområdet som i stort sett överensstämmer med den nu föreslagna (se prop. 1983/84:92 s. 26 f.).

Förutsättningarna för förbud

Direktivet (artikel 3.4) kräver att det skall finnas lämpliga och effektiva medel för att förhindra den fortsatta användningen av grovt oskäligen villkor. Angående frågan om vilken mening begreppet grovt oskälig skall ha görs i direktivet en hänvisning till artikel 3.3. Där framgår att alla omständigheter i fallet inklusive gott handelsbruk och produktens beskaffenhet skall beaktas. Frågan är då om alla villkor som skall förbjudas enligt direktivet också skall förbjudas enligt avtalsvillkorlagen.

Vid en bedömning av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt skall enligt avtalsvillkorlagen särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning (se 2 §). Det innebär i realiteten att det skall göras en bedömning med hänsyn till alla omständigheter men med särskild hänsyn till det utpekade skyddsbehovet. Detta betyder i sin tur att det skall tas hänsyn även till sådana omständigheter som nämns i direktivtexten. Av förarbetena framgår det med tydlighet att alla omständigheter skall beaktas (se prop. 1983/84:92 s. 20).

Det kunde visserligen hävdas att nationell lag för att genomföra direktivet tillräckligt effektivt måste särskilt peka ut de omständigheter som anges särskilt i direktivet. I den frågan hänvisas till vad som sagts under 7.1 ovan angående 36 § avtalslagen.

Enligt avtalsvillkorlagen gäller vidare att ett förbud skall meddelas endast om det är påkallat från allmän synpunkt (se 2 § andra stycket). I förarbetena till bestämmelsen sägs att det skall kunna antas att ett visst avtal eller ett visst villkor kommer att

användas under liknande omständigheter mot andra näringsidkare samt att om det inte finns skäl för ett sådant antagande bör Marknadsdomstolen lämna talan utan bifall (se prop. 1983/84:92 s. 21 f.).

Någon motsvarande bestämmelse finns inte i direktivet. Den uttryckliga avsikten med bestämmelsen i direktivet är dock att förhindra den fortsatta användningen av ett villkor. När en fortsatt användning av ett villkor inte är aktuell, behöver det rimligen inte heller finnas möjlighet att meddela ett förbud. Sålunda är direktivets begränsning av syftet väsentligen likvärdig med den begränsning som avtalsvillkorslagen innehåller genom rekvisitet ”påkallat från allmän synpunkt”. Lagen bör därför kunna behållas oförändrad på denna punkt.

Talerätt m.m.

Direktivet innehåller också en bestämmelse om talerätt i frågor om förbud mot grovt oskäliga avtalsvillkor. Enligt artikel 3.5 skall vissa organisationer kunna vidta rättsliga åtgärder vid nationella domstolar eller andra myndigheter i syfte att förhindra den fortsatta användningen av grovt oskäliga villkor. Detta gäller organisationer som officiellt erkänns som företrädare för små eller medelstora företag eller som har ett legitimt intresse att företräda sådana företag.

Motsvarande bestämmelse i avtalsvillkorslagen ger en sammanslutning av näringsidkare, eller en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella villkoret har ställts upp, rätt att ansöka om förbud (se 3 §). I stort sett torde kretsen taleberättigade vara densamma enligt lagen som enligt direktivet. Det kan dock finnas organisationer som har ett legitimt skäl att företräda näringsidkare som inte samtidigt är sammanslutningar av näringsidkare. Detta kan bero på organisationsformen. Med den nuvarande avgränsningen i avtalsvillkorslagen skulle sådana organisationer uteslutas ur kretsen taleberättigade. Bestämmelsen i avtalsvillkorslagen bör därför ändras till att omfatta även sådana sammanslutningar.

8 Återtagandeförbehåll

Bedömning: Direktivets bestämmelser om återtagandeförbehåll föranleder inga ändringar i svensk rätt.

Skälen för bedömningen: Direktivet innehåller bestämmelser om återtagandeförbehåll (artikel 4). De lyder:

”1. Medlemsstaterna skall i enlighet med de nationella bestämmelser som är tillämpliga på grundval av internationell privaträtt föreskriva att säljaren behåller rätten till varorna tills full betalning erlagts om köparen och säljaren uttryckligen avtalat om ett återtagandeförbehåll innan varorna levererades.

2. Medlemsstaterna får anta eller bibehålla bestämmelser om delbetalningar som köparen redan erlagt.”

Innebörden av punkt 1 är inte helt lätt att förstå. Hänvisningen till nationella bestämmelser innebär dock att det inte är fråga om någon harmonisering av nationella regler om återtagandeförbehåll, ens på miniminivå. Så länge nationell rätt erkänner ett återtagandeförbehålls giltighet enligt ett annat lands lag, vilket är syftet med bestämmelsen, behövs inte någon särskild föreskrift härom i lagen. Visserligen sägs att medlemsstaterna skall ”föreskriva” att säljaren behåller varorna enligt den tillämpliga lagen, men liksom i andra sammanhang behövs ingen särskild genomförandeåtgärd om rättsläget är tillräckligt klart. Att märka är också att det i den engelska versionen sägs: ”Member States

shall *provide* in conformity with the applicable national provisions designated by private international law...”.

Syftet med bestämmelsen i direktivet är alltså att stadga en skyldighet för medlemsstaterna att erkänna giltigheten av avtal om återtagandeförbehåll med de begränsningar som gäller enligt det lands lag som är tillämplig på giltighetsfrågan. Syftet framgår tydligt av ingressen, punkt 21, som lyder ”Det är önskvärt att se till att borgenärerna kan göra gällande ett återtagandeförbehåll på ett icke-diskriminerande sätt över hela gemenskapen om återtagandeförbehållet är giltigt enligt de tillämpliga nationella bestämmelser som skall tillämpas på grundval av internationell privaträtt.”

Hur långtgående säljarens rätt att återta varor skall vara när andra till säljaren motstående intressen gör sig gällande, t.ex. i en obeståndssituation eller när köparen förfogat över varorna, lämnas till den nationella rätten i fråga att bestämma. Några krav på ändringar i svensk rätt följer alltså inte på grund av bestämmelsen i direktivet.

Det kan i och för sig hävdas att bestämmelsen inte säger något annat än det självklara, nämligen att ”tillämplig lag skall tillämpas”. Vid förhandlingarna om direktivet hävdades emellertid, särskilt från kommissionen, att det behövdes en uttrycklig bestämmelse i direktivet för att säkerställa att ingen medlemsstat vägrade erkänna återtagandeförbehåll som är giltiga enligt ett annat lands lag – den i sammanhanget tillämpliga lagen – men inte giltiga enligt det egna landets lag.

Det skulle också kunna hävdas att bestämmelsen är avsedd för den situationen att i en tvist ett visst lands lag är tillämplig på frågan om förbehållets giltighet mellan parterna, medan ett annat lands lag är tillämplig på frågan om förbehållets sakrättsliga giltighet. Och det skulle kunna göras gällande att direktivet skall anses innebära att om förbehållet är sakrättsligt giltigt enligt den lag som gäller för giltighet mellan parterna så måste det ges sakrättslig giltighet även enligt den andra statens lag. Så skall bestämmelsen dock inte tolkas. Ser man bara till ordalydelsen är det förvisso inte den mest närliggande tolkningen. Och i för-

handlingarna gjordes helt klart att det inte var avsikten att genom en sådan omväg delvis harmonisera sakrätten, något som av flera parter inte heller ansågs möjligt enligt den rättsliga grund som direktivet vilar på.

För svensk del står det helt klart att vi erkänner återtagandeförbehåll som är giltiga enligt den lag som är tillämplig på frågan om giltighet. Det gäller oavsett om det är giltigheten mellan parterna eller den sakrättsliga giltigheten som är i fråga. Några krav på ändringar i svensk rätt följer alltså inte av bestämmelsen i direktivet.

Enligt svensk rätt får säljarens rätt till återtagande enligt ett återtagandeförbehåll i vissa situationer vika för annans rätt och i relativt stor omfattning är ett återtagandeförbehåll inte alls sakrättsligt giltigt. Det gäller t.ex. när varan är ämnad att säljas vidare eller har infogats i annan egendom, oavsett om detta varit tillåtet eller inte, före betalningen. En beskrivning av svensk rätt i detta avseende finns i Kommissionslagskommitténs betänkande ”Kommission och dylikt”, SOU 1988:63 s. 65 f. I detta betänkande, som ännu inte har slutbehandlats i Justitiedepartementet, föreslås en lagreglering av säljarens rätt till separation i obeståndssituationer på grund av återtagandeförbehåll. Denna fråga avses behandlas tillsammans med övriga frågor i det betänkandet. För närvarande övervägs vissa frågor om fondkommission särskilt, varefter arbetet avses bli slutfört genom en proposition.

Bestämmelsen i artikel 4.2 om att medlemsstaterna får anta eller bibehålla bestämmelser om delbetalningar som köparen redan har erlagt fordrar inga genomförandeåtgärder för svenskt vidkommande.

9 Skyndsam indrivning av obestridda fordringar

Bedömning: Den summariska processen vid kronofogdemyndigheten uppfyller direktivets krav på skyndsamhet för borgenärens möjlighet att få en exekutionstitel för en obestridd fordran.

Skälen för bedömningen: Enligt artikel 5.1 i direktivet skall en borgenär kunna få en exekutionstitel inom normalt nittio dagar från ansökan, under förutsättning att gäldenären inte kommer med någon invändning. Enligt artikel 5.2 skall dessa villkor gälla för alla borgenärer som är etablerade i den Europeiska gemenskapen. Enligt artikel 5.3 skall i tidsfristen inte inräknas den tid det tar att delge gäldenären handlingarna eller den tidsfördröjning som har orsakats av borgnären, t.ex. genom att denne gett in en ofullständig ansökan.

Några sådana tidsfrister finns inte i svenska författningar. Och vad som sägs i direktivet är inte någon tidsfrist i egentlig mening utan en längsta normaltids som medlemsstaterna måste säkerställa.

Det normala tillvägagångssättet för borgenärer som har förfallna obestridda fordringar i Sverige är att använda sig av den summariska processen vid kronofogdemyndigheten. Förfarandet regleras i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning. Om det inte finns anledning för myndigheten att invända mot borgenärens ansökan, skall gäldenären föreläggas att yttra sig över den inom viss tid från det att han delgavs ansökningen. Tiden får inte utan särskilda skäl bestämmas till mer än två veckor (se 25 §). Om gäldenären inte bestrider ansökningen

inom den angivna tiden, skall myndigheten snarast utfärda ett slutbevis (se 42 §).

Enligt statistik från Riksskatteverket för år 2000 är den andelen av målen som avslutas inom tre månader 86 procent (Årsredovisning för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet, Budgetåret 2000, Riksskatteverket, s. 3). Då ingår i tremånadersperioden tiden för eventuella kompletteringar och delgivning av handlingarna. Om ett ärende inte har avslutats inom tre månader beror det regelmässigt på att handlingarna inte har kunnat delges.

Den summariska processen vid kronofogdemyndigheten får alltså sägas uppfylla direktivets krav på snabbhet. Eftersom samma villkor gäller för alla borgenärer som är etablerade i EG är också det kravet tillgodosett.

10 Ikraftträdande m.m.

Förslag och bedömning: Lagändringarna skall träda i kraft den 1 juli 2002.

Har krav på betalning i fordringsförhållanden mellan näringsdkare framställts före ikraftträdandet gäller för rätt till ränta äldre bestämmelser beträffande utformningen av kravet. Detsamma gäller för fordringar mot staten, en kommun eller ett annat offentligt organ som avser betalning för varor eller tjänster. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Ändringarna i lagen om avtalsvillkor mellan näringsdkare föranleder inga övergångsbestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen: Enligt artikel 6.1 i direktivet om sena betalningar skall medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 8 augusti 2002. Förslagen medför inte några omfattande omställningsåtgärder. Det är lämpligt att de föreslagna lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2002.

Artikel 6.3 ger medlemsstaterna möjlighet att utesluta

– skulder som är föremål för ett insolvensförfarande mot gäldenären,

– avtal som har ingåtts före den 8 augusti 2000, och

– räntefordringar som understiger 5 euro.

Någon anledning att göra sådana generella undantag finns inte. Däremot finns det ett behov av vissa övergångsbestämmelser.

Man kan fråga sig om bestämmelsen om den nya trettiodagarsfristen för betalning efter att borgenären avsänt eller på annat sätt framställt ett krav på betalning bör gälla när betalningsanmodan har framställts före ikraftträdandet. Med hänsyn till att skillnaden mellan gällande rätt (en månad) och 30-dagarsfristen är så liten, kan det inte anses nödvändigt att låta den gamla regeln bestå för dessa situationer en kort tid efter ikraftträdandet.

Förslaget om att näringsidkare i vissa fall inte behöver ange i en betalningsanmodan att ränta kommer att utgå vid dröjsmål bör däremot inte gälla för tiden före ikraftträdandet. Har borgenären i en betalningsanmodan inte angivit att ränta utgår vid dröjsmål, bör någon dröjsmålsränta alltså inte utgå om anmodan har sänts före ikraftträdandet.

Ränta som avser tid före ikraftträdandet bör beräknas enligt de gamla bestämmelserna, dvs. på basis av diskontot. Detta gäller såväl vid beräkning av dröjsmålsränta enligt räntelagen (1975:635) som vid beräkning av andra lagenliga räntor där byte av referensränta sker enligt förslagen i denna promemoria.

Vidgningen av tillämpningsområdet för lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare föranleder inte någon övergångsbestämmelse. Det innebär att ett förbud kan avse ett villkor som ett offentligt organ har ställt upp i ett avtal före ikraftträdandet. Men förbudet kan inte direkt påverka det bestående avtalsförhållandet mellan parterna och det behövs således inte några övergångsbestämmelser för att förhindra en sådan effekt. Vidare kan det antas att en talan om ett förbud mot ett sådant villkor förs endast om det förmodas att villkoret kommer att tillämpas även i framtiden.

11 Kostnader

Förslagen föranleder inte några direkta kostnader för staten. Övergången till den s.k. reporäntan som referensränta för författningensliga räntor gör att Riksgäldskontoret kan befrias från uppgiften att räkna fram diskontot. Till viss del överförs dessa kostnader till Riksbanken, som enligt förslaget skall fastställa och offentliggöra den nya referensräntan. Eftersom denna ränta redan finns tillgänglig uppkommer endast kostnader för själva fastställandebeslutet och offentliggörandet. Totalt sett bör kostnaderna för staten minska marginellt.

Att företagen skall få snabbare betalt är själva syftet med direktivets bestämmelser. Härvid bör vissa positiva ekonomiska effekter uppkomma, även om förändringarna jämfört med gällande svensk rätt är små. Minimiharmoniseringen bör också leda till en något enklare situation för företag i borgenärsrollen, framför allt genom att de inte behöver informera andra än konsumenter om att utebliven eller försenad betalning medför skyldighet att betala dröjsmålsränta.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

4 §

I annat fall än som avses i 3 § *skall ränta betalas* på förfallen fordran, för vilken betalningstiden försittes, från den dag som infaller *tre-tio dagar* efter det att borgenären har avsänt *en* räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av *ett* bestämt belopp med angivande att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Gälldenären är dock *inte* skyldig att *betala* ränta för tiden innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa.

I fordringsförhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet, skall ränta betalas enligt första stycket utan att det behöver anges när kravet framställs att underlåtenhet att betala medför skyldighet att utge ränta. Detsamma gäller när någon har en fordran på staten, en kommun eller ett annat offentligt organ på betalning för varor eller tjänster.

Avser fordringen skadestånd eller annan liknande ersättning som *inte* kan fastställas utan särskild utredning, *skall ränta betalas* på förfallet belopp från den dag som infaller *tre-tio dagar* efter det att borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Gälldenären är dock *inte* skyldig att *betala* ränta för tiden innan kravet och utredningen har kommit honom till handa.

Oavsett vad som föreskrivs i första, *andra och tredje* styckena *skall ränta betalas* på förfallen fordran senast från dagen för delgivning av ansökan om betalningsföreläggande eller av stämning i mål om utgivande av betalning.

Trots bestämmelserna i tredje och fjärde styckena skall ränta betalas på en fordran, som avser skadestånd med anledning av ett uppsåtligt brott och inte skall utges som livränta, alltid från den dag då skadan uppkom.

Paragrafen behandlar utgångspunkten för beräkning av dröjsmålsränta när förfallodagen inte är bestämd i förväg. Ändringarna har behandlats i avsnitt 5.2.3.

I *första stycket* har tidpunkten för när ränta skall börja löpa ändrats från en månad till trettio dagar. Detta är en anpassning till direktivets krav (se artikel 3.1 b).

Andra stycket är nytt. Det innehåller ett undantag från skyldigheten att meddela gäldenären att underlåtenhet att betala i tid medför skyldighet att betala ränta. Bestämmelsen i *första meningen* innebär att en näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet framställer krav på betalning inte behöver ange att ränta utgår vid underlåtenhet att betala under förutsättning att gäldenären också är näringsidkare och skulden uppstått i deras affärsförhållande. Begreppet näringsidkare avser här, liksom i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Det krävs inte att verksamheten drivs i privaträttslig form eller i vinstsyfte. Detta innebär att även offentliga organ kan agera som näringsidkare.

Genom bestämmelsen i *andra meningen* utsträcks undantaget till att omfatta även andra fordringar mot offentliga organ, dvs. fordringar mot offentliga organ som inte kan betraktas som näringsidkare, t.ex. en fordran på en kommun som gjort inköp för skolverksamhet eller sjukvård. Fordringarna skall avse betalning för varor eller tjänster. Fast egendom, immaterialrätter m.m. omfattas således inte. Det spelar ingen roll om fordringen grundar sig på ett avtal om köp, leasing eller hyra. Det krävs inte heller att borgenären är näringsidkare.

Även i *tredje stycket*, som reglerar utgångspunkten för beräkning av dröjsmålsränta på fordringar på skadestånd, har tidpunkten ändrats från en månad till trettio dagar. Detta är en följd av ändringen i första stycket och beror på att det inte är lämpligt att ha två snarlika frister för liknande situationer.

I *fjärde och femte styckena* har endast redaktionella ändringar gjorts.

5 §

I fall som avses i 2 § andra stycket beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *den* vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 §* med ett tillägg av två procentenheter.

I paragrafen bestäms den s.k. avkastningsräntan. Ändringen är en följd av bytet av referensränta, se kommentaren till 9 §.

6 §

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar *den* vid varje tid gällande *referensräntan enligt 9 §* med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd med anledning av personskada skall avräknas förmåner som *en skadelidande har rätt till* enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till *referensräntan* för tiden till dess att det har slutligt avgjorts vilka sådana förmåner som *ges* endast två procentenheter.

I paragrafen bestäms nivån på dröjsmålsräntan. Frågan om nivån på dröjsmålsräntan har diskuterats i avsnitt 5.2.5. Ändringarna i paragrafen är föranledda av bytet av referensränta, se kommentaren till 9 §.

9 §

Som referensränta enligt denna lag används den ränta som Riksbanken tillämpade vid den senaste huvudsakliga refinansieringstransaktionen före det kalenderhalvår under vilket räntan skall gälla, avrundad till närmast högre halva procentenhet. Riksbanken fastställer referensräntan genom särskilt beslut två gånger varje år.

Paragrafen är ny. Första meningen innehåller en definition av referensräntan. Tidigare användes diskontot som referensränta. Referensräntan är en s.k. reporänta som fastställs av Riksbanken och används vid återköpstransaktioner i syfte att styra den allmänna räntenivån (se avsnitt 5.1). Definitionen är hämtad från direktivets motsvarande bestämmelser (se artiklarna 3.1 d och 2.4).

Med kalenderdag avses vilken dag som helst, alltså även söndag och helgdagar. Den första kalenderdagen under det halvår under vilken räntan skall gälla är alltså alltid antingen den 1 januari eller den 1 juli. För närvarande genomför Riksbanken refinansieringstransaktioner en gång i veckan.

En avrundning skall ske uppåt till närmsta halva procentenhet. Detta överensstämmer med vad som gäller för närvarande för diskontot. Avrundningen är avsedd att förenkla beräkningen av ränta.

Enligt *andra meningen* skall Riksbanken fastställa referensräntan genom särskilt beslut. Referensräntan skall fastställas två gånger per år att gälla för det kommande halvåret. Den utgörs av den för tillfället aktuella reporäntan, som fastställs av Riksbanken. Eftersom räntenivån är känd genom bestämmelsen i första meningen ligger det inga överväganden bakom beslutet att fastställa räntan. Bestämmelsens syfte är bara att det skall bli tydligt utsagt vilken räntenivån är. Därmed kommer ingen tveksamhet att kunna råda. Utan att det sägs i paragrafen får det förutsättas att Riksbanken offentliggör sitt beslut. Frågan om fastställande och offentliggörande har behandlats i avsnitt 5.1.4.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.
2. Bestämmelsen i 4 § andra stycket gäller inte för krav som framställts före ikraftträdandet.
3. För beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

Övergångsbestämmelserna har behandlats i avsnitt 10. Bestämmelsen i *andra punkten* innebär att en näringsidkare i den situation som avses i 4 § andra stycket inte har rätt till ränta om han i en betalningsanmodan som har avsänts före ikraftträdandet inte har angett att dröjsmål med betalningen leder till att dröjsmålsränta börjar löpa. Det gäller även om fordringen förfaller efter ikraftträdandet. Frågan har behandlats i avsnitt 5.2.2.

Enligt *tredje punkten* skall ränta enligt lag beräknas med diskontot som referensränta för tid före ikraftträdandet. Det inne-

bär att för beräkning av ränta på fordringar som förfallit till betalning före ikraftträdandet gäller diskontot som referensränta för tiden fram till ikraftträdandet.

Övergångsbestämmelserna reglerar inte vad som skall gälla för ränta på fordringar som enligt avtal eller beslut skall beräknas på basis av diskontot, se avsnitt 5.1.3.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare

1 §

Om ett villkor, som en näringsidkare ställer upp när han ingår eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare, är att anse som oskäligt mot denne, kan Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i fortsättningen ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall. Ett sådant förbud kan också riktas mot någon som är anställd hos näringsidkaren eller mot någon annan som handlar på dennes vägnar.

Första stycket gäller även villkor som ställs upp när staten, en kommun eller ett annat offentligt organ köper, leasar, hyr eller på annat sätt skaffar varor eller tjänster mot betalning.

I paragrafen har införts ett nytt andra stycke. Ändringen har behandlats i avsnitt 7.2. Tillämpningsområdet av lagen har vidgats till att omfatta även avtalsvillkor som ställs upp i fall där offentliga organ införskaffar varor eller tjänster. I vissa fall är ett offentligt organ att jämföras med näringsidkare (se prop. 1983/84:92 s. 11, 26 och 28 samt kommentaren ovan till 4 § räntelagen). Villkor som ställs upp i avtal med sådana offentliga organ omfattas redan av första stycket. Ändringen innebär alltså att även sådana villkor som ställs upp när ett offentligt organ inte bedriver näringsverksamhet omfattas av lagen i vissa fall, t.ex villkor i ett avtal om köp av sjukvårdutrustning till ett sjukhus i offentlig regi. Endast villkor i avtal som innebär att det allmänna införskaffar varor eller tjänster, dvs. uppträder som betalande, omfattas. Villkor i avtal där det allmänna säljer varor eller tjänster omfattas således inte (se vidare avsnitt 7.2).

3 §

Frågor om förbud tas upp efter ansökan. En sådan ansökan får göras endast av en sammanslutning av näringsidkare eller en annan sammanslutning som har ett befogat intresse av att företräda näringsidkare, eller av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp.

I paragrafen bestäms vem som har talerätt vid Marknadsdomstolen enligt förevarande lag. Ändringen innebär att paragrafen anpassas till direktivets krav och att kretsen taleberättigade vidgas. Tidigare gällde att endast sammanslutningar som bestod av näringsidkare hade talerätt. I och med ändringen gäller att också andra sammanslutningar kan ha talerätt under förutsättning att de har ett befogat intresse att företräda näringsidkare. Frågan om det finns ett befogat intresse för en sådan sammanslutning får avgöras utifrån en objektiv bedömning där sammanslutningens ändamål har stor betydelse.

12.3 Övriga förslag till lagändringar

Ändringarna i de övriga lagar som omfattas av förslaget är föranledda av att dessa lagar har bestämmelser som hänvisar till räntelagen och att räntelagens bestämmelser om referensränta har ändrats. Enligt övergångsbestämmelserna gäller i samtliga fall att äldre bestämmelser gäller för beräkning av ränta som avser tid före ikraftträdandet.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/35/EG av den 29 juni 2000 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2000/35/EG

av den 29 juni 2000

om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS
RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 95 i detta,

med beaktande av kommissionens förslag⁽¹⁾,

med beaktande av Ekonomiska och sociala kommitténs yttrande⁽²⁾,

⁽¹⁾ EGT C 168, 3.6.1998, s. 13 och EGT C 374, 3.12.1998, s. 4.

⁽²⁾ EGT C 407, 28.12.1998, s. 50.

enligt förfarandet i artikel 251 i fördraget⁽³⁾, mot bakgrund av det gemensamma utkast som godkändes av förlikningskommittén den 4 maj 2000, och

av följande skäl:

- (1) Europaparlamentet uppmanade i sin resolution om det integrerade programmet för små och medelstora företag och hantverksföretag⁽⁴⁾ kommissionen att lägga fram förslag för att lösa problemen med sena betalningar.
- (2) Den 12 maj 1995 antog kommissionen en rekommendation om betalningsfrister vid handelstransaktioner⁽⁵⁾.
- (3) I sin resolution om kommissionens rekommendation om betalningsfrister vid handelstransaktioner⁽⁶⁾ uppmanade Europaparlamentet kommissionen att omarbeta sin rekommendation till ett förslag till ett rådskdirektiv och att lägga fram det så snart som möjligt.
- (4) Den 29 maj 1997 antog Ekonomiska och sociala kommittén ett yttrande om kommissionens grönbok om offentlig upphandling inom Europeiska unionen: Överväganden inför framtiden⁽⁷⁾.
- (5) Den 4 juni 1997 offentliggjorde kommissionen en handlingsplan för den inre marknaden, i vilken det underströks att sena betalningar är på väg att bli ett allt allvarligare hinder för att den inre marknaden skall bli en framgång.

⁽³⁾ Europaparlamentets yttrande av den 17 september 1998 (EGT C 313, 12.10.1998, s. 142), rådets gemensamma ståndpunkt av den 29 juli 1999 (EGT C 284, 6.10.1999, s. 1) och Europaparlamentets beslut av den 16 december 1999 (ännu ej offentliggjort i EGT). Europaparlamentets beslut av den 15 juni 2000 och rådets beslut av den 18 maj 2000.

⁽⁴⁾ EGT C 323, 21.11.1994, s. 19.

⁽⁵⁾ EGT L 127, 10.6.1995, s. 19.

⁽⁶⁾ EGT C 211, 22.7.1996, s. 43.

⁽⁷⁾ EGT C 287, 22.9.1997, s. 92.

- (6) Den 17 juli 1997 offentliggjorde kommissionen en rapport om betalningsförseningar vid handelstransaktioner⁽⁸⁾ i vilken en sammanfattande utvärdering gjordes av vad kommissionens rekommendation av den 12 maj 1995 hade givit för resultat.
- (7) Alltför långa betalningsperioder och sena betalningar medför att företag, särskilt små och medelstora, utsätts för betungande administrativa och ekonomiska bördor. Dessa problem utgör dessutom en huvudorsak till att företag kommer på obestånd som hotar deras fortsatta existens och leder till att många arbetstillfällen går förlorade.
- (8) I vissa medlemsstater avviker de avtalsenliga betalningsfristerna betydligt från genomsnittet i gemenskapen.
- (9) Skillnaderna mellan medlemsstaterna i fråga om regler och praxis när det gäller betalningar utgör ett hinder för en väl fungerande inre marknad.
- (10) Detta får till följd att handelstransaktioner mellan medlemsstaterna begränsas avsevärt. Detta strider mot artikel 14 i fördraget eftersom företagare skall kunna bedriva handel på hela den inre marknaden på sådana villkor som säkerställer att gränsöverskridande transaktioner inte medför större risker än inrikes försäljning. Det skulle leda till en snedvridning av konkurrensen om väsentligt olika regler tillämpades på inrikes och gränsöverskridande transaktioner.
- (11) Av den senaste statistiken framgår det att situationen med sena betalningar, milt uttryckt, inte har förbättrats i många medlemsstater sedan rekommendationen av den 12 maj 1995 antogs.

⁽⁸⁾ EGT C 216, 17.7.1997, s. 10.

- (12) Målet att bekämpa sena betalningar på den inre marknaden kan inte i tillräcklig utsträckning uppnås av medlemsstaterna var för sig och kan därför bättre uppnås på gemenskapsnivå. Detta direktiv går inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål. Direktivet överensstämmer därför helt och hållet med subsidiaritetsprincipens och proportionalitetsprincipens krav i enlighet med artikel 5 i fördraget.
- (13) Detta direktiv bör begränsas till betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner och reglerar inte transaktioner med konsumenter, räntor i samband med andra betalningar, t.ex. betalningar enligt lagstiftningen om checkar och växlar eller betalningar av skadestånd, inbegripet betalningar från försäkringsbolag.
- (14) Det faktum att fria yrkesutövare omfattas av det här direktivet betyder inte att medlemsstaterna måste behandla dem som företag eller näringsidkare för syften som inte omfattas av detta direktiv.
- (15) I detta direktiv ges enbart en definition av uttrycket ”exekutionstitel”, men de olika förfarandena för verkställighet av en sådan titel och villkoren för att inställa eller förordna om uppskov med verkställigheten av en sådan titel regleras inte.
- (16) Sen betalning är ett avtalsbrott som har blivit ekonomiskt intressant för gäldenärer i de flesta medlemsstater genom att dröjsmålsräntan är låg och/eller indrivningsförfarandena långsamma. Det krävs en avgörande förändring som inbegriper ersättning till borgenärerna för de kostnader som uppstått, för att vända denna utveckling och för att säkerställa att konsekvenserna av sena betalningar avhåller från sådana betalningar.

- (17) Skälig ersättning för indrivningskostnader skall inte påverka tillämpningen av nationella bestämmelser enligt vilka en nationell domstol kan bevilja borgenären skadestånd för annan skada som orsakats av gäldenärens betalningsförsening, men det bör även beaktas att sådana kostnader eventuellt redan ersätts genom dröjsmålsräntan för betalningsförseningen.
- (18) I detta direktiv beaktas frågan om långa avtalsenliga betalningsfrister och särskilt att det finns vissa kategorier av avtal där en längre betalningsperiod tillsammans med en inskränkning i avtalsfriheten eller en högre ränta kan vara motiverad.
- (19) Detta direktiv bör förbjuda missbruk av avtalsfriheten till borgenärens nackdel. I de fall syftet med ett avtal i huvudsak är att förse gäldenären med ytterligare likviditet på bekostnad av borgenären eller då huvudentreprenören ålägger sina leverantörer eller underleverantörer betalningsvillkor som inte kan motiveras på grundval av de villkor som huvudentreprenören själv beviljats, kan detta anses utgöra sådant missbruk. Direktivet påverkar inte nationella bestämmelser med avseende på det sätt på vilket avtal ingås eller som reglerar giltighet av avtalsvillkor som är oskäligen för gäldenären.
- (20) Konsekvenserna av sena betalningar kan endast verka avskräckande om de är förenade med indrivningsförfaranden som är snabba och effektiva för borgenären. I enlighet med icke-diskrimineringsprincipen i artikel 12 i fördraget bör dessa förfaranden vara tillgängliga för alla borgenärer som är etablerade i gemenskapen.
- (21) Det är önskvärt att se till att borgenärerna kan göra gällande ett återtagandeförbehåll på ett icke-diskriminerande sätt över hela gemenskapen om återtagandeförbehållet är gil-

tigt enligt de tillämpliga nationella bestämmelser som skall tillämpas på grundval av internationell privaträtt.

- (22) Detta direktiv bör reglera samtliga handelstransaktioner oberoende av om de ingås mellan privata eller offentliga företag eller mellan företag och offentliga myndigheter, med beaktande av att de sistnämnda verkställer ett stort antal betalningar till företag. Direktivet bör följaktligen också reglera alla handelstransaktioner mellan huvudentreprenörer och deras leverantörer eller underleverantörer.
- (23) I artikel 5 i detta direktiv krävs att indrivningsförfarandet avseende obestridda fordringar slutförs inom en kort tidsperiod i enlighet med nationell lagstiftning, men den artikeln ålägger inte medlemsstaterna att anta ett särskilt förfarande eller ändra sina nuvarande rättsliga förfaranden på ett speciellt sätt.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Tillämpningsområde

Bestämmelserna i detta direktiv skall gälla alla betalningar som görs som ersättning vid handelstransaktioner.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med

1. *handelstransaktioner*: transaktioner mellan företag eller mellan företag och offentliga myndigheter som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning,

offentlig myndighet: varje upphandlande myndighet eller enhet enligt definitionen i direktiven om offentlig upphandling (92/50/EEG⁽⁹⁾, 93/36/EEG⁽¹⁰⁾, 93/37/EEG⁽¹¹⁾ och 93/38/EEG⁽¹²⁾),

företag: varje organisation som handlar inom sin oberoende ekonomiska eller yrkesmässiga verksamhet, även om den drivs av en ensam person,

2. *sen betalning*: överskridande av den avtalsenliga eller lagstadgade tidsfristen för betalning,
3. *återtagandeförbehåll*: avtalsbestämmelse på grundval av vilken säljaren behåller äganderätten till de berörda varorna tills full betalning erlagts.
4. *den räntesats som Europeiska centralbanken använder för sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner*: den räntesats som används vid sådana transaktioner som görs till fast refinansieringsränta. Om en huvudsaklig refinansieringstransaktion har genomförts genom ett förfarande med rörlig refinansieringsränta skall denna räntesats fastställas genom hänvisning till den marginalräntesats som var resultatet av transaktionen.

⁽⁹⁾ EGT L 209, 24.7.1992, s. 1.

⁽¹⁰⁾ EGT L 199, 9.8.1993, s. 1.

⁽¹¹⁾ EGT L 199, 9.8.1993, s. 54.

⁽¹²⁾ EGT L 199, 9.8.1993, s. 84.

Detta gäller både upphandling till enhetligt pris och upphandling med rörlig ränta.

5. *exekutionstitel*: beslut, dom eller utslag om betalning som meddelas av en domstol eller annan behörig myndighet antingen för omedelbar betalning eller betalning genom avbetalningar och som gör det möjligt för borgenären att erhålla betalning för sin fordran av gäldenären genom verkställighet; härunder inbegrips beslut, dom eller utslag om betalning som är interimistiskt verkställbar(t) och förblir detta även om gäldenären överklagar avgörandet.

Artikel 3

Ränta vid sen betalning

1. Medlemsstaterna skall säkerställa
 - a) att ränta i enlighet med punkt d skall betalas från dagen efter den förfallodag eller den betalningsperiod som fastställs i avtalet,
 - b) att, om förfallodagen eller betalningsperioden inte fastställs i avtalet, ränta automatiskt skall betalas utan att det krävs en påminnelse
 - i) 30 dagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan eller en likvärdig begäran om betalning, eller
 - ii) om det råder osäkerhet om dagen för mottagande av fakturan eller en likvärdig begäran om betalning, 30 dagar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsten, eller
 - iii) om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning innan varorna eller tjänsten mottagits, 30 da-

gar efter dagen för mottagande av varorna eller tjänsten, eller

iv) om ett förfarande för godkännande eller kontroll, genom vilket varornas eller tjänstens överensstämmelse med avtalet skall konstateras, föreskrivs i lag eller i avtalet och om gäldenären mottar fakturan eller en likvärdig begäran om betalning tidigare eller den dag då mottagandet eller kontrollen sker, 30 dagar efter den sistnämnda dagen,

c) att borgenären skall vara berättigad till dröjsmålsränta om

i) borgenären har fullgjort sina avtalsenliga och lagenliga skyldigheter och

ii) inte har mottagit det förfallna beloppet i tid, dock inte om gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet.

d) att räntenivån för dröjsmålsränta (den lagstadgade räntan) som gäldenären är skyldig att betala skall vara summan av den räntesats som Europeiska centralbanken har tillämpat vid sin senaste huvudsakliga refinansieringstransaktion som utfördes före den första kalenderdagen av det aktuella halvåret (referensräntan) plus åtminstone 7 procentenheter (marginalen), såvida inte annat anges i avtalet. För en medlemsstat som inte deltar i tredje etappen av Ekonomiska och monetära unionen skall den ovan avsedda referensräntan vara den motsvarande ränta som fastställs av medlemsstatens centralbank. I båda fallen skall den referensränta som gällde den första kalenderdagen av det aktuella halvåret tillämpas under de följande sex månaderna.

e) att, utom i de fall då gäldenären inte är ansvarig för dröjsmålet, borgenären skall ha rätt att kräva skälig ersättning från gäldenären för alla relevanta indrivningskostnader som borgenären ådragit sig till följd av gäldenärens sena betalning.

Dessa indrivningskostnader skall stå i överensstämmelse med principerna om öppenhet och proportionalitet när det gäller skulden i fråga. Medlemsstaterna får, med iakttagande av principerna ovan, fastställa högsta belopp för indrivningskostnader för skulder av olika storlek.

2. För vissa kategorier av avtal som skall anges i nationell lagstiftning får medlemsstaterna fastställa den tidsfrist efter vilken ränta skall betalas till högst 60 dagar, under förutsättning att de antingen hindrar avtalsparterna från att överskrida denna tidsfrist eller fastställer en obligatorisk räntesats som väsentligen överskrider den lagstadgade räntan.

3. Medlemsstaterna skall se till att en överenskommelse om tidpunkt för betalning eller konsekvenserna av sen betalning som inte överensstämmer med bestämmelserna i punkt 1 b-d och punkt 2 antingen inte skall vara verkställbar eller skall ge upphov till skadeståndskrav om överenskommelsen, när alla omständigheter i fallet beaktas, inklusive gott handelsbruk och produktens beskaffenhet, är grovt oskälig mot borgenären. När det fastställs om en överenskommelse är grovt oskälig mot borgenären skall hänsyn tas till bland annat om gäldenären har objektiva skäl att avvika från bestämmelserna i punkt 1 b-d och punkt 2. Om en sådan överenskommelse fastställs vara grovt oskälig skall de lagstadgade villkoren gälla, såvida inte de nationella domstolarna fastställer andra villkor som är skäliga.

4. Medlemsstaterna skall säkerställa att det i borgenärers och konkurrenters intresse finns lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av villkor som är grovt oskäliga i den mening som avses i punkt 3.

5. De medel som avses i punkt 4 skall omfatta bestämmelser med vars hjälp organisationer som officiellt erkänts som företrädare för, eller som har ett legitimt intresse i, att företräda små och medelstora företag, kan vidta rättsliga åtgärder i enlighet

med den berörda nationella lagstiftningen vid domstolar eller vid behöriga administrativa myndigheter på grundval av att avtalsvillkor som ställts upp för allmän tillämpning är grovt oskäligen i den mening som avses i punkt 3, så att de kan vidta lämpliga och effektiva åtgärder för att förhindra fortsatt tillämpning av sådana villkor.

Artikel 4

Återtagandeförbehåll

1. Medlemsstaterna skall i enlighet med de nationella bestämmelser som är tillämpliga på grundval av internationell privaträtt föreskriva att säljaren behåller rätten till varorna tills full betalning erlagts om köparen och säljaren uttryckligen avtalat om ett återtagandeförbehåll innan varorna levererades.
2. Medlemsstaterna får anta eller bibehålla bestämmelser om delbetalningar som köparen redan erlagt.

Artikel 5

Indrivning av obestridda fordringar

1. Medlemsstaterna skall säkerställa att en exekutionstitel, oavsett skuldens storlek, normalt kan erhållas inom 90 kalenderdagar från den dag då borgenären väckte talan eller gav in en ansökan vid domstol eller annan behörig myndighet, under förutsättning att gäldenären inte bestrider skulden eller invänder mot delar av förfarandet. Denna skyldighet skall fullgöras av medlemsstaterna i enlighet med respektive nationella lagar och andra författningar.
2. Enligt respektive nationella lagar och andra författningar skall samma villkor gälla för alla borgenärer som är etablerade i Europeiska gemenskapen.

3. Tidsfristen på 90 kalenderdagar i punkt 1 skall inte omfatta följande:

- a) Tidsfristerna för delgivning av handlingar.
- b) Eventuella förseningar som orsakats av borgenären, så som den tid som ägnas åt att korrigera ansökningar.

4. Denna artikel skall inte påverka tillämpningen av bestämmelserna i Brysselkonventionen om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område⁽¹³⁾.

Artikel 6

Överföring till nationell lagstiftning

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 8 augusti 2000. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av sådan hänvisning vid offentliggörandet. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna får behålla eller sätta i kraft bestämmelser som är mer gynnsamma för borgenären än de bestämmelser som är nödvändiga för att följa detta direktiv.

3. Vid överföringen av detta direktiv får medlemsstaterna utesluta

- a) skulder som är föremål för ett insolvensförfarande mot gäldenären,

⁽¹³⁾ Konsoliderad version EGT L 27, 26.1.1998, s. 3.

- b) avtal som har ingåtts före den 8 augusti 2000, och
- c) räntefordringar som understiger 5 euro.

4. Medlemsstaterna skall till kommissionen överlämna texterna till de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

5. Kommissionen skall två år efter den 8 augusti 2002 genomföra en översyn av bland annat den lagstadgade räntan, avtalsreglerade betalningsfrister och sena betalningar, för att bedöma inverkan på handelstransaktioner och hur lagstiftningen fungerar i praktiken. Resultatet av denna och andra översyner skall meddelas Europaparlamentet och rådet, och i förekommande fall åtföljas av förslag till åtgärder för att förbättra direktivet.

Artikel 7

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Artikel 8

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna

Utfärdat i Luxemburg den 29 juni 2000.

På Europaparlamentets vägnar

N. FONTAINE

Ordförande

På rådets vägnar

M. MARQUES DA COSTA

Ordförande